

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

„She or They?“ Genderové identity na mikrobloginovací stránce Tumblr

Bc. Kateřina Filipová

Diplomová práce

2018

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Kateřina Filipová**
Osobní číslo: **H16325**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **She or They? Genderové identity na mikrobloginovacím stránce
Tumblr**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka provede výzkum různých genderových identit, které se projevují v mikrobloginovacím prostředí Tumblr a které jsou tímto prostředím zároveň spoluformovány. V tomto prostředí bude vystupovat nejen jako uživatelka, nýbrž i jako autonomní aktér, tedy autorka genderově specifického mikrobloginu a jako taková bude navazovat sociální kontakty a vykazovat další formy sociality umožňované tímto prostředím. Práce tedy spojí v integrální celek výchozí pozici zúčastněného aktéra a teoretické postřehy, které k tématu nabízí současná sociokulturní i lingvistická antropologie.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Bray, F. 2007. Gender and Technology. The Annual Review of Anthropology, pp. 36-53.
- Butler, J. 1990. Gender Trouble. New York-London: Routledge.
- Marwick, A. E. boyd, d. 2010. I Tweet Honestly, I Tweet Passionately. New media & society, XX(X) 120.
- Miller, D. 2010. An Extreme Reading of Facebook. Open Anthropology Cooperative Press.
- Mollerup, N. G. 'Being there', phone in hand: Thick presence and ethnographic fieldwork with media. The EASA Media Anthropology Network's 58th e-Seminar.
- Postill, J. Pink, S. 2012. Social media ethnography the digital researcher in a messy web. Media International Australia. In press 2012.
- Shull, D. 2015. Communicative Acts of Identity: Non-binary Individuals, Identity and the Internet. California State University, East Bay.
- Schalk, S. 2011. Self, other and other-self: going beyond the self/other binary in contemporary consciousness. Journal of Comparative Research in Anthropology, 2,1, pp. 197-210.
- Yuan, E. J. 2013. A Culturalist Critique of 'Online Community' in New Media Studies. New media & society, pp. 15(5) 665-679.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Tomáš Samek, M.A., Ph.D.**
Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. března 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

 Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 16. Pardubice, Studentská 24

L.S.

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25. 6. 2018

Bc. Kateřina Filipová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat mému vedoucímu práce Tomáši Samkovi, Ph.D. za všechny rady a připomínky, bez kterých by tato práce byla jen zlomkem toho, čím nyní je. Především však za ochotu mi naslouchat a brát mě jako takového člověka, kterým jsem.

Velké díky patří i všem informantům, bez nichž by práce nemohla vzniknout. Dále děkuji i své rodině za podporu.

Anotace

Práce se zabývá způsoby, kterými uživatelé sociální sítě Tumblr, identifikující se s non-binary genderem, utvářejí a vyjadřují svou genderovou identitu. Zaměřuje se na pohled non-binary osob na jejich vlastní gender, dále pak na roli těla, jazyka a společnosti. Na non-binary gendery nahlíží také skrze deiktickou perspektivu a zdůrazňuje důležitost kontextu mluvní situace při ustavování a performování genderových identit non-binary osob.

Klíčová slova

gender, non-binary, tumblr, identita

Title

„She or They?“ Gender identities on microblogging site Tumblr

Annotation

The work examines the ways which users of the social networking site Tumblr, who identify with non-binary gender, create and express their gender identity. The main focus is on the ways non-binary persons perceive their gender, and also on the roles of body, language and society. It also examines non-binary genders through deictic perspective and emphasizes the importance of the context of the speaking situation when establishing and performing their gender identities of non-binary persons.

Key words

gender, non-binary, tumblr, identity

Obsah

Úvod.....	9
Gender	11
Feministická teorie, queer teorie a sociolingvistika	11
Gender jako performativní akt.....	13
Gender jako činnost	15
Výzkumy trans a non-binary genderů	16
Non-binary gendery	19
Tumblr a Discord	22
Vytvoření blogu	22
Základní funkce	23
Tagy, reblogy a komunikace	25
Anonymita	26
Discord.....	27
Metodologie	28
Průběh výzkumu	29
Rozhovory a etika	29
Představení informantů	31
Jaké to je... ..	33
Pozice výzkumníka.....	35
Identita a gender	37
Vlastní gender.....	38
Tělo a gender	42
Tělo a oblékání.....	48
Jazyk a gender	52
Příznakovost	52
Indexikalita	54
Zájmena	57
Společnost a gender.....	66
Role a stereotypy	68
Prezentace genderu	71
Jak vidí sebe ve vztahu k lidem	74
Jak je lidé vidí.....	76
Gender a Tumblr	78
Využívání Tumblr.....	80
Je Tumblr bezpečné místo?	85
Gender kontextuální	89
Deiktická perspektiva	89
Pluralita orig a kontext	92
Gender v kontextu	92
Tumblr, deixe a identita.....	95
Způsoby interpretace	97
Gender a já	99
Závěr.....	100
Bibliografie.....	103

Seznam obrázků

Obr. 9.1 Příklad Tumblr postu vyjadřujícího podporu	79
Obr. 9.2 Příspěvek It's okay	79
Obr. 9.3 Non-binary a hrdý	81

Úvod

Již od narození je člověku přidělen jeden gender, jehož normy a další náležitosti jsou mu následně vštěpovány. Jste tak buď muž, nebo žena. Existují však lidé, kteří mezi takové binární rozdělení nezapadají. Identifikují se s různými nebinárními gendery: non-binary, agender, genderfluid jsou jen některé z nich. Vzhledem k tomu, že často nebývají ve svém offline životě akceptováni, obracejí se někdy non-binary lidé na internet, například na sociální síť Tumblr.

Tumblr je zvláštní místo, prostor na internetu, který je obestřen vlastní pověstí. Ne nadarmo sami uživatelé někdy vtipkují, že jakmile se člověk na tuto „pekelnou“ stránku dostane, již z ní nedokáže odejít. Přesto, nebo možná právě díky tomu, dokáže Tumblr vytvořit prostředí poměrně široce otevřené nejrůznějším komunitám, a může se tak stát bezpečným místem pro objevování vlastní sexuality, či genderové identity. Právě zde se nachází komunita non-binary lidí, kteří využívají Tumblr i k vyjádření svého vlastního genderu: od popisků blogů, přes sdílení povzbudivých a informativních příspěvků, až ke psaní vlastních zážitků s genderem.

Původně měla tato práce pojednávat o tom, jak non-binary uživatelé Tumblr konstruují svůj gender. Počáteční výzkumná otázka tedy zněla: Jakým způsobem utvářejí a vyjadřují uživatelé Tumblr své (především nebinární) genderové identity? Již v průběhu výzkumu se z ní začalo postupně stávat něco víc. Jak jsme si s non-binary lidmi povídali, začala se objevovat nová témata. Celá práce začínala nabírat na komplexnosti.

Původní záměr zaměřit se nejvíce právě na Tumblr se rozšířil na to, jak non-binary lidé konstruují svůj gender i mimo něj, na to jaké je to žít ve světě, který chápe gender binárně, jak se svým genderem pracují i to, jak pracují s binárním genderem, který jim okolí přiděluje.

Ve vyprávění mých informantů se nejčastěji opakovala v podstatě čtyři témata, která nakonec byla pro práci stěžejní. Do jisté míry jsem o nich věděla již před začátkem výzkumu, ale až v jeho průběhu mi došlo, jak jsou vlastně důležitá. Jedná se o vlastní sebeidentifikaci, tedy to, s jakým genderem a jakým způsobem se s ním non-binary lidé identifikují, dále pak role těla a jazyka. Čtvrtým podtématem jsou způsoby, kterými se společnost podílí na konstrukci genderu non-binary lidí.

Tumblr však i nadále zůstal velmi důležitou součástí, neboť i on měl vliv na gender mých informantů. V závěru pak nahlížím na non-binary gendery skrze deiktickou perspektivu, přičemž zdůrazňuji důležitost kontextu při ustavování a performování genderových identit non-binary lidí. Nejprve však malé seznámení s několika přístupy ke studiu genderu.

Gender

Již od dětství jsme vychováváni k tomu poznávat, jak vypadá žena a jak muž, jaké atributy každému genderu náleží, učíme se pravidla, která nám umožňují zařadit člověka do jedné ze dvou kategorií. Pokaždé, když se setkáme s nějakým člověkem, mu tak podle těchto naučených pravidel přiřadíme jeden gender. Eckert a McConnell píše „nevíme, jak jednat s jiným člověkem, jak o něm mluvit dokud mu nepřičítáme určitý gender“ (Eckert, McConnell 2003: 18). Ačkoliv si to lidé často neuvědomují, většina našich interakcí je podbarvena buď naším vlastním genderem, jeho prezentací, či právě oním přiřazováním genderu ostatním lidem (tamtéž).

Způsoby, kterými společnost nahlíží na gender, se zabývá několik směrů, přičemž mezi ty nejvýznamnější (alespoň z pohledu této práce) patří feministická teorie, *queer* teorie a sociolinguvistika. Náhledy na gender a přístupy k jeho studiu se během 20. století výrazně proměňovaly. V 70. letech feministická teorie zdůrazňovala rozdílnost žen a mužů a zároveň vzájemnou podobnost žen. Koncem 80. let pak byly takové přístupy považovány za esencialistické a nepřijatelné (Clough 2003: 342). V následující části se proto ve stručnosti zaměřím na pojetí genderu, které se rozvíjelo od 90. let.

Feministická teorie, queer teorie a sociolinguvistika

„Gender není něco, s čím se narodíme, ani něco, co mám, ale něco, co děláme a předvádíme“, shrnují Eckert a McConnell-Ginet dvě nejvýraznější myšlenky postmoderního přístupu (Eckert, McConnell-Ginet 2003: 10). Od původního pojetí genderu jako biologické danosti spjaté s pohlavím, se výzkum genderu posunul mnohem dále. Post-strukturalistický přístup nastoupil v 90. letech. V jeho rámci byl gender považován za sociální konstrukt a ne za něco daného. „Bylo to právě toto rozdělení biologického a sociálního, které umožnilo jasně

demonstrovat, že maskulinita a femininita jsou historicky a kulturně vázané konstrukty a ne přírodní a univerzální pravdy“ (Zimman 2011: 1). Považovat genderu za něco, co člověk kontinuálně dělá, znamená nabourat myšlenku, že gender je něco, co člověk vlastní (McElhinny 2003: 27). Hlavní principy tohoto přístupu zachytily Penelope Eckert a Sally McConnell-Ginet. Prvním principem je, že gender je naučený a zároveň, protože omezuje výběr, je i učený. Druhým principem je kolaborativnost genderu. Gender je často pojímán v kontextu jednotlivce, toho, jestli je muž, nebo žena (případně maskulinity a femininity), ale podle autorek takový přístup nezahrnuje skutečnost, že gender je utvářen i společností. Gender tak není statický a je utvářen interakcemi (Coates 2007: 66). Třetí princip zdůrazňuje, že gender je něco, co člověk dělá a ne, co člověk vlastní (Eckert a McConnell-Ginet 2003: 31 – 32). Podle Bonnie McElhinny se teoretikové v rámci tohoto směru nově začali zabývat otázkami „jaký rozdíl gender dělá?“ Zaměřili se tak na způsoby a důvody vedoucí k utváření genderových rozdílů, a na to, jak je gender v takovém chování normalizován (McElhinny 2003: 24).

McElhinny uvádí, že nejranější výzkumy genderu v sociolingvistice považovaly za nejvhodnější studovat gender v těch nejcharakterističtějších situacích, kterými, jak zmiňuje autorka, byly „interakce mezi osobami různého pohlaví nebo interakce osob stejného pohlaví v situacích typických pro daný gender (McElhinny 2003: 12).

Jennifer Coates v rámci sociolingvistiky identifikovala čtyři perspektivy studia genderu, které pojmenovala jako přístupy zaměřené na deficit, dominanci, rozdílnost a sociálně konstruktivistický přístup (Coates 2007: 65). Přístup zaměřený na deficit se zabýval tzv. ženským jazykem (*women's language*), který byl charakterizován užíváním prázdných adjektiv a označován za slabý a deficitní, a to ve srovnání k dominantnímu mužskému jazyku. Dominantní přístup viděl ženy jako utlačované. Rozdíly v jazyce mužů a žen interpretoval podle mužské dominance a ženské podřízenosti. Hlavní myšlenkou přístupu založeného na

rozdílu byl důraz na to, že muži a ženy vytvářejí různé subkultury, čímž se vzájemně odlišují. V sociolingvistice došlo k zaměření se na to, jakým způsobem mluvčí užívají jazyk k ustanovení svého genderu (namísto předchozího zaměření na korelaci genderu a jazykových rysů).

Všechny přístupy se víceméně zaměřovaly především na binární pojetí genderu, přičemž takové pojetí začalo být postupně zpochybňováno¹ (Coates 2007: 66 – 67). Nejprve se podívejme na dva pravděpodobně nejvlivnější přístupy v rámci post-strukturalismu: Judith Butler a její performativní pojetí genderu a „dělání genderu“ Westa a Zimmermana.

Gender jako performativní akt

Pojetí genderu jako performativního aktu nejčastěji odkazuje k práci Judith Butler, která výrazně zpochybnila esencialistické pojetí genderu. Základní premisou přístupu Butler je to, že každý člověk, ať už muž, nebo žena, performuje svůj gender, přičemž „takový performativní akt je klíčový pro sociální kohezi“ (Evans 2009: 242). Tím, že z genderu učinila záležitost jak sociální konstrukce, tak do jisté míry i individuální volby, Butler odmítla předpoklady o jakékoliv přirozenosti genderu (Evans 2009: 243). Nejprve se však podívejme na to, jak Butler definuje gender.

Gender není v podání Butler něco, co člověk je, nebo co má, ale je to mechanismus, nebo také „aparát, skrze který se normalizuje maskulinita a femininita“ (Butler 2004: 42). Gender se tak utváří v čase a prostoru prostřednictvím opakovaných, stylizovaných úkonů (Butler 1990: 140). Zároveň je gender produkován skrze stylizaci těla (tamtéž). Takové opakování úkonů slouží k „rekonstrukci a k novému prožívání dříve ustanovených sad významů, které jsou současně tímto procesem legitimizovány“ (Butler 1990: 140). Celý tento proces označuje jako performativitu. Performativita však není jen nějaký jeden úkon, ale vždy

¹ Viz podkapitola Výzkumy trans a non-binary genderů

se jedná o opakování norem, přičemž tyto normy získávají status podobný tomu, který skrývá nebo rozptyluje konvence, jež reprezentuje (Butler 1993: 12).

Na druhou stranu performativita není nějaké hra nebo divadelní prezentace sebe sama, ani nemůže být jednoduše přirovnána k vystoupení (Butler 1993: 95). Člověk nepředvádí gender sám pro sebe, ale vždy i pro někoho jiného a to i za předpokladu, že tím druhým je někdo imaginární (Butler 2004: 1). V takovém pojetí je pak agency jednotlivce spojena se společenskou transformací. „Člověk si může určit vlastní gender pouze do té míry, do jaké to povolují sociální normy“ (Butler 2004: 7).

Důležitou součástí teorie Butler je vztah genderu a těla. Podobně jako gender samotný, i tělo se stává genderovaným skrze sérii úkonů, které jsou obnovovány, revidovány a upevňovány v čase (Butler 1988: 523). K připisování maskulinity a femininity tělům dochází pomocí normativních rámců. Zároveň se jedná i o jeden z mechanismů produkování genderu. „Význam pojmů „maskulinita“ a „femininita“ se proměňuje v závislosti na geopolitických hranicích a kulturních mezeních a také na tom, kdo si co pod daným pojmem představuje“ (Butler 2004: 10). Zimman interpretuje pojetí těla Butler tak, že tělo získává svůj význam stejným způsobem, jako jiné kulturní prvky, tedy ze sociálního kontextu. „Ženskost nebo mužskost není odvozena přímo z materiálního těla, ale je protkána významem, který mu dodávají sociální aktéři“ (Zimman 2011: 5). Je důležité poznamenat, že normami nemá Butler na mysli nějaká pravidla nebo zákony, ale jedná se o sociální praxe procházející procesem normalizace (Butler 2004: 41).

V rozhovoru s Cristan Williams z roku 2014 Butler reflektovala pojetí genderu jako performativního aktu a to, jak jej ostatní (nejen) výzkumníci přebírali. „Někteří trans lidé mysleli, že tvrzení „gender je performativní akt“ znamená, že je vše fikce a vnitřní pocit genderu tak není skutečný“ (Williams 2014). Zároveň také nesouhlasí s pojetím některých výzkumnic, hlásících se k feministické teorii, které užívají pojmu genderu jako

performativního aktu k popření existence transgender žen. Butler dodává, že taková pojetí nikdy nebyla jejím záměrem, a pouze chtěla poukázat na to, jaké rozdílné genderové reality mohou být. V neposlední řadě dodává, že již tehdy měla věnovat větší pozornost transgender osobám (tamtéž).

Gender jako činnost

Druhým výrazným pojetím je pojetí genderu jako činnosti, kterou člověk dělá, autorů Westa a Zimmermana. „Jak West a Zimmerman řekli, na mluvčí by mělo být nahlíženo tak, že „dělají gender“ a ne, že jím staticky „jsou“ (Coates 2007: 66, uvozovky v originále). Autoři částečně vycházejí z prací Ervinga Goffmana.

West a Zimmerman nenahlíží na gender jako na sadu vlastností, proměnných ani rolí, ale jako na produkt nějakého sociálního jednání. „Gender samotný se ustanovuje v rámci sociálních interakcí“ (West, Zimmerman 1987: 129). Podle Westa a Zimmermana dělání genderu zahrnuje „komplex sociálně řízených, vnímaných interakčních a mikropolitických aktivit, které sledují konkrétní snahy předvádění „přirozené“ maskulinity a femininity“ (West, Zimmerman 1987: 126; uvozovky v originále). Ačkoliv autoři připouští, že svůj gender dělají jednotlivci, tak největší důraz kladou na sociální interakce, ve kterých se gender vyskytuje jednak jako „výsledek racionalizace nejrůznějších sociálních ujednání, tak jako způsob legitimace jednoho z nejzákladnějších rozdělení společnosti“ (tamtéž). Dále autoři uvádějí, že dělání genderu vytváří rozdílnosti mezi ženami a muži, které ovšem nejsou nijak esenciální, přirozené ani biologické, ale zároveň, jakmile se takové rozdílnosti vytvoří, slouží právě k ukotvení esenciality, kterou gender do jisté míry vyzařuje (West, Zimmerman 1987: 137).

To, jakým způsobem člověk gender předvádí, není výsledkem nějakého esenciálního pohlaví, ale jedná se o takové pojetí genderu, které vyvstává ze sociálních interakcí a které chceme předvést na základě konvenčních norem (West, Zimmerman 1987: 130).

West a Zimmerman pokládají otázku, jestli je možné se děláním genderu vyhnout (West, Zimmerman 1987: 145). Sami na tuto otázku odpovídají, že to možné není, přičemž jako důvod uvádějí sociální konsekvence, které se s genderem pojí. „V prakticky každé situaci může být gender člověka relevantní a jeho výkon jako držitel této kategorie (tj. genderu) může být předmětem hodnocení“ (West, Zimmerman 1987: 145).

Výzkumy trans a non-binary genderů

Ačkoliv je většina výzkumů, zabývajících se genderem, zaměřena především na binární kategorie muž a žena, některé se snaží tuto binaritu problematizovat, a to nejčastěji skrze transgender nebo intersex kategorie.

Transgender je zastřešující termín pro všechny osoby neidentifikující se s genderem, který jim byl připsán, tedy genderová identita transgender člověka se liší od genderu (a biologického pohlaví), který mu byl přidělen při narození. Transgender muž (*trans man*) je ten, kdo byl při narození označen za ženu, ale je muž (v angličtině se někdy také používá označení *female to male*, FtM). Transgender žena je osoba, která byla při narození označena za muže, ale je ženou (v angličtině se někdy používá označení *male to female*, MtF)

Intersex lidé se narodili s vrozenou anomálií reprodukčního a sexuálního systému. To znamená, že intersex lidé vnějšími genitáliemi nebo interními reprodukčními orgány, které nejsou považovány za "standardní" ani pro muže, ani pro ženy.

Nejprve ovšem začnu se samotnou Butler, která část pojetí genderu jako performativního aktu prezentovala na *drag queens*² a *cross-dressingu*³. Butler uvádí, že vystoupení *drag queens* je postaveno na rozdílu mezi anatomii vystupujícího člověka a

² Drag je aktivita, při které vystupující přejímají oblečení a chování, které nejsou typicky spojovány s jejich genderovou identitou. Drag Queens divadelně performují femininitu, Drag Kings zase maskulinitu. Drag vystoupení neindikuje genderovou identitu ani sexualitu.

³ Nošení oděvů obvykle asociovaných s opačným genderem

genderu, který je předváděn, což podle ní odkazuje na tři formy tělesnosti „anatomické pohlaví, genderovou identitu a genderovou prezentaci“ (Butler 1990: 137). Odlišnost pohlaví od genderu vystupujícího i odlišnost genderové prezentace tak naznačuje „nesoulad nejen mezi pohlavím a prezentací, ale i mezi pohlavím a genderem a genderem a prezentací“ (tamtéž). Butler uvádí důležitý rozdíl, tedy, nejen že gender se nerovná pohlaví, ale především, že genderová prezentace se nemusí nutně rovnat genderu. Třebaže Butler toto pojetí uvádí na *drag queens*, lze jej stejně tak aplikovat na transgender a na non-binary genderové identity.

West a Zimmerman podložili svůj přístup ke genderu příkladem Agnes, transgender ženy, o které psal Harold Garfinkel. Autoři ukázali, jak Agnes, která se od svých 17 let identifikovala jako žena, vytváří svůj gender skrze interakce a zároveň, jak tyto interakce strukturuje (West, Zimmerman 1987: 131). Agnes se prezentovala jako žena, ale zároveň se musela učit, co to znamená být ženou, tedy učit se role, které jsou ženám společností přisuzovány. „Agnes musela vědomě vynalézat to, co drtivá většina žen dělá bez přemýšlení“ (tamtéž). West a Zimmerman tak poukazují na skutečnost, že jsou jednotlivci již od dětství v podstatě neuvědomovaně učeni, jak být jim přiřazeným genderem. Nejen Agnes, ale i další transgender, potažmo non-binary, lidé si musí osvojit normy spojované s jejich genderem.

Dalšími autory, kteří se věnovali transgender identitám, jsou například Niko Besnier, Kira Hall, Lal Zimman a další. Besnier dělal výzkum transgender žen účastnících se soutěže krásy v Tongu (Besnier 2002). Kira Hall se zabývala indickými *hijra* a způsoby, jakými indexují sociální významy ve vztahu k jejich genderové identitě (Hall 2013). Lal Zimman analyzoval jazyk, kterým transgender muži mluví o vlastních tělech (Zimman 2011: 2). Transgender muži v Zimmanově výzkumu neodvozovali svůj gender od pohlaví, ale přiřazovali jim významy odvozené od vlastního genderu, se kterým se identifikovali (Zimman

2011). Autor ve své práci ukazuje, že vztah mezi femininitou a maskulinitou je velmi dynamický. Avery Dame prováděla výzkum transgender uživatel Tumblr (Dame 2016).

Někteří autoři píšou o transgender identitách, ale zároveň zmiňují i non-binary gendery. Beemyn a Rankins se zaměřují na genderově nonkomfortní mládež, přičemž v textu primárně zaměřeném na transgender lidi zmiňují i genderqueer jedince (Beemyn, Rankin 2012). Schoeder provedl kvantitativní výzkum transgender a genderově nonkomfortních identit, jehož informanti se identifikovali i s nebinárními gendery, například genderqueer nebo agender (Schroeder 2014).

Ve výsledku se ale i takové studie ve větší či menší míře stále zabývají formami binárního genderu. I když se jedná o transgender muže, či transgender ženu, spadají tyto kategorie právě do binárního pojetí genderu (viz např. právě West a Zimmerman). Tedy, řečeno jednoduše, trans lidem většinou (ale zajisté ne vždy) jde o to, aby byli rozeznáváni jako muž, nebo žena, čímž čímž do jisté míry „posilují“ binární gender.

Literatury o non-binary genderech je poměrně málo, ale v posledních několika letech jí začíná pomalu přibývat. M. Joelle Kirtley se například zabývala jazykem, který užívají non-binary lidé. Zaměřila se na jazykové zdroje, které užívají ke konstrukci svých identit (Kirtley 2015). Dee Shull zase popisovala tři Tumblr blogy a jeden Youtube kanál, které se zaměřovaly na non-binary genderové identity (Shull 2015).

Chantal Gratton se také věnovala jazyku, který non-binary lidé užívají. Provedla výzkum indexování genderových identit u osob identifikujících se s non-binary genderem (Gratton 2016). Milternsen provedl výzkum tzv. *nounself* zájmen, tedy zájmen, která ve třetí osobě užívají non-binary lidé a která nejsou v angličtině běžně užívaná. Jako příklad takových zájmen uvádí *fae, faer, faers* (Milternsen 2016: 42). Další autorkou píšící o non-binary genderech je Anna I. Corwin, která provedla mikrointerakční analýzu řeči non-binary jedinců,

jejímž prostřednictvím popisuje znaky, které non-binary lidé užívají ke konstrukci a prezentaci vlastního genderu (Corwin 2017).

Vzhledem k tomu, že literatury zabývající se binárním pojetím genderu je velké množství a samotné nahlížení na gender prošlo poměrně dlouhým vývojem, pokusila jsem se alespoň stručně nastínit situaci od druhé poloviny 20. stol a z počátku 21. století. Nyní se zaměřím na to, co to non-binary gender vlastně je.

Non-binary gendery

Někdy se termín non-binary užívá coby zastřešující pojem pro další genderové identity, nespádající pod binární kategorie muž – žena. Lidé jej však užívají i pro označení vlastního genderu. Nebinární genderové identity jsou jednak takové, které do jisté míry začleňují aspekt jednoho nebo druhého binárního genderu (např. *demiboy*, viz dále), nebo takové, které se snaží od binárního pojetí oprostit (Miltensen 2016: 38). Non-binary jako termín může být považován za problematický, neboť podle některých pojetí například nezahrnuje nepřítomnost genderu, tedy agender identity. Pro účely této práce budu non-binary nejčastěji užívat jako zastřešující termín (kromě případů, ve kterých se informanti sami identifikují jako non-binary).

V krátkosti představím některé z genderů, se kterými se identifikují mí informanti⁴. Vzhledem k tomu, že nějaké standardní definice non-binary genderů neexistují a každý jednatelce jej vnímá trochu jinak, budu zde vycházet primárně ze tří zdrojů: 1) *The GayBCs of LGBT* od Ashley Mardell (2017), 2) *UC Berkeley Gender Equity Resource Center* (2013) a 3) výpovědi informantů.

⁴ Nejedná se tedy o celkový výčet genderů spadajících do kategorie non-binary. Více informací o informantch v kapitole Metodologie.

Agender. Agender je nejčastěji popisován jako nepřítomnost genderu. Podle *UC Berkeley Gender Equity Resource Center* se jedná o osobu, která „se vnitřně neztotožňuje s genderem ani nepocití uje genderovou identitu.“ Mardell dodává, že agender lidé buď nemají gender, jejich gender je neutrální, nebo sami pro sebe odmítají koncept genderu. Jeden z informantů, Finley, popsal jaké je to být agender, následovně:

Finley: In general, I would say it's someone being neither a man nor a woman (boy or girl) based on their own personal reflection in regards to gender constructs. [Rozhovor Finley, 20. 9. 2017]

Demiboy. Obecně, podle Mardell, demigender osoba se ztotožňuje částečně s jedním z binárních genderů. Můžeme se tak setkat s osobou identifikující se jako demiboy nebo demigirl. Příkladem je Hugo, který se identifikuje jako demiboy.

Hugo: Demiboy, I'd describe as having one part that is constantly male and another part that just feels different. [Rozhovor Hugo, 13. 9. 2017]

Genderfluid. Mardell definuje genderfluid jako gender, který se proměňuje. *Gender Equity Resource Center* jej rozvíjí trochu více a píše, že se jedná o osoby, jejichž genderová prezentace se proměňuje buď v rámci binárních genderových kategorií, nebo mimo ně. Jako genderfluid se identifikuje Benjamin a uvádí:

Benjamin: Genderfluid means that the person's gender fluxuates between different identities. It is changing and therefore 'fluid'. [Rozhovor Benjamin, 14. 9. 2017]

Genderqueer. Mardell popisuje genderqueer identitu jako identitu existující mimo koncept binárního genderu, který společnost užívá. *Gender Equity Resource Center* dále uvádí, že taková identita je většinou reakcí na sociální konstrukce genderu, stereotypy nebo binární genderový systém.

Non-binary. Člověk, který se identifikuje s genderem mimo binární kategorie, tudíž není ani mužem, ani ženou, nebo se identifikuje částečně s jedním, nebo s kombinací více genderů, píše Mardell. Informant Dorian popisuje non-binary následovně:

Dorian: Hmm, I'd say it can be everything that doesn't strictly fit "male" or "female". For some it may be only a term (or a political statement) to tell people that there's more than two genders [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Tumblr a Discord

Část této práce se zabývá internetovou stránkou Tumblr, proto ji zde v krátkosti představím a popíši její základní funkce. Tumblr je mikroblogovací stránka založená v roce 2007, která se pohybuje na pomezí blogů a sociálních sítí a vytváří tak poměrně specifický prostor pro sebevyjádření i komunikaci. Jeho princip je poměrně jednoduchý: založíte si svůj vlastní blog, na který přidáváte příspěvky, zároveň sledujete ostatní blogy, sdílíte jejich obsah na svůj vlastní a můžete i komunikovat s ostatními uživateli. Kromě toho má Tumblr ještě jedno specifikum: poměrnou anonymitu.

Za sociální síť podobnou Facebooku ani Twitteru jej moc považovat nemůžeme. Podle dany boyd jsou sociální sítě určitou kategorií sociálních médií, které mají funkce umožňující uživatelům: „(1) vytvoření veřejného nebo poloveřejného profilu v rámci určitého systému, (2) vytvoření seznamu dalších uživatelů, mezi kterými se nachází spojení, a (3) umožňují vidět a procházet seznam spojení v rámci systému (boyd 2011: 42 – 43). Dále tyto funkce ještě upřesňuje na: „profily, seznamy přátel, veřejné komentáře a aktualizace založené na bázi streamu“ (boyd 2011: 43). Pokud se pokusíme aplikovat tyto body na Tumblr, zjistíme, že je splňují pouze částečně.

Vytvoření blogu

Založení Tumblr blogu je snadné, stačí k tomu e-mailová adresa, heslo a uživatelské jméno. Tumblr nemá strukturovaný profil, kde je potřeba vyplnit jméno, či jiný identifikátor (věk, gender, datum narození apod. jako třeba v případě Facebooku). Uživatelské jméno může mít jakoukoliv podobu a zároveň se většinou stává URL adresou blogu. Uživatelé Tumblr téměř nikdy neuvádějí své pravé jméno jako název blogu. Místo toho vytvářejí vlastní přezdívky a pseudonymy, které mohou odkazovat na náplň blogu, zájmy uživatele apod.

Popisek blogu je jediným místem na Tumblr, které by mohlo připomínat profil, ale uživatel jej může a nemusí vyplnit a je také pouze na něm, jaké informace zde sdělí. Podle boyd jsou profily centrálním místem sociálních sítí. „Profily reprezentují jednotlivce a zároveň slouží jako místo pro interakci“ (boyd 2011: 43). Pro Tumblr to ovšem moc neplatí, protože postrádá standardizovanou formu profilu, kterou najdeme například na Facebooku. Zároveň tak nemůže být ani místem pro komunikaci (na rozdíl od již zmíněného Facebooku, kde je možné napsat ostatním uživatelům na jejich profilovou stránku). Možnosti interakce na profilech boyd dále rozvíjí takto: „Konverzace se odehrávají na profilech a profil uživatele reflektuje jeho interakci se stránkou“ (boyd 2011:43). Podle boyd tak uživatelé nemají plnou kontrolu nad tím, jak se prezentují (tamtéž). Protože má Tumblr jen malý prostor k vytvoření profilu, na kterém navíc neprobíhá žádné komunikace, mají jeho uživatelé poměrně velkou kontrolu, jak bude jejich profil (a v návaznosti na to i celý blog) vypadat.

Základní funkce

Tumblr má 5 základních funkcí: *post*, *tag*, *follow*, *reblog*, a *like*. *Post* je příspěvek sdílený na blogu, který může mít formu textu, obrázku, videa, gifu, hudby nebo externího odkazu.

K vytvořenému postu lze přidat tzv. *tag* (zkráceno z hashtag), které slouží k dalšímu označení příspěvku. Podle *tagů* lze potom příspěvky v rámci celého Tumblr vyhledávat. Tedy jinak řečeno, pokud pod svůj příspěvek nenapíšete *tagy*, je hůře dohledatelný⁵. *Tagy* se využívají i ke sdělování vlastních myšlenek a komunikaci s ostatními uživateli (o tom více v části *Tagy*, *reblogy* a *komunikace*). Dame popisuje dva důvody pro užívání *tagů*: prvním je rozlišování a způsob organizace osobního blogu uživatele (Dame 2016: 30). Uživatel si může vymyslet vlastní, velmi specifický *tag*, kterým bude označovat vlastní příspěvky a s jeho pomocí je

⁵ Tumblr v dnešní době využívá i algoritmu, který prohledává příspěvky nejen pomocí *tagů*, ale i klíčových slov v textu. To lze ovšem obejít vsunutím např. lomítka doprostřed daného slova. Někteří toho využívají, třeba když chtějí říct něco negativního, ale nechťejí, aby se to objevilo v daném *tagu*.

může i zpětně velmi jednoduše najít. Druhým důvodem je budování sociálního propojení s ostatními uživateli (Dame 2016: 30). K tomu slouží většinou obecnější tagy, které jsou snadněji vyhledatelné, tudíž s jejich pomocí může uživatel najít další podobně smýšlející blogy.

Pokud vás zaujme nějaký blog, můžete jej začít sledovat pomocí funkce *Follow*. Takové sledování není vzájemné a nemusí být druhou stranou potvrzené, jako například na Facebooku, ale spíše se podobá jednostrannému sledování Twitteru. Jedním z prvků sociálních sítí je podle boyd seznam přátel, skrze které se uživatelé navzájem propojují a které ve většině případů bývají vzájemné. Dále boyd uvádí, že „Seznam přátel každého uživatele je viditelný komukoliv, kdo má povolení vidět profil daného uživatele“ (boyd 2011:44). Uživatel Tumblr má možnost skrýt seznam blogů, které sleduje, tudíž je nikdo nevidí.

Reblog slouží ke sdílení postu jiného blogu na váš vlastní. Posty můžete také likovat, tedy dát najevo, že se vám líbí. Reblogy se zobrazí blogům, které sledují vás, ale like můžete zobrazit pouze vy.

Ačkoliv se obecně na sociálních sítích uživatelé snaží vytvořit svůj profil co nejdostupnější pro všechny, počet lidí, kteří je sledují je většinou poměrně malý (boyd 2011: 44). Tumblr se shoduje s popisem sociálních sítí od boyd v tom, že i na Tumblr uživatelé vytvářejí svůj blog tak, aby byl co nejdostupnější pro všechny. Liší se ale v tom, že na Tumblr může mít uživatel desítky, stovky i tisíce sledujících, záleží na obsahu blogu, jeho aktivitě apod.

Dále boyd uvádí, že publikum, které si uživatelé na sociálních sítích představují (a pro které vytvářejí obsah), je právě seznam přátel, se kterými se rozhodli provádět interakce (boyd 2011: 44). Tumblr nemá klasický seznam přátel, pouze systém sledování blogů. Ve většině případů je takové sledování pouze jednostranné (pokud se blogy sledují vzájemně, nazývají se *mutuals*). Na Tumblr tak uživatelé vytvářejí a sdílejí obsah, který je zaměřený obecně na větší

skupinu lidí, například pro všechny fanoušky konkrétního seriálu, knihy, hry anebo se zaměřením na určité komunity, včetně těch genderových.

Tagy, reblogy a komunikace

S ostatními lze na Tumblr komunikovat čtyřmi způsoby. Prvním způsobem je tzv. *Ask*, tedy možnost poslat danému blogu krátkou zprávu, ať už pod názvem svého blogu, nebo anonymně. Uživatel může nastavit, jestli chce přijímat *Ask*y a také, jestli tyto *Ask*y mohou být anonymní. Anonymní funkce může mít pozitivní využití, například pro lidi příliš ostýchavé zeptat se dotyčného přímo, anebo také, jako v případě otázek kolem genderu a sexuality, aby dotyčný člověk nechtěně neprozradil svou identitu. Přináší však i řadu negativních využití, zejména v podobě posílání nenávistných zpráv nebo výhrůzek.

Na Tumblr existuje i funkce *Massenger*, jejímž prostřednictvím můžete chatovat s jiným blogem. Specifický způsob komunikace se odehrává pod samotnými příspěvky. Uživatel má tři možnosti, jak s příspěvkem komunikovat. Může využít přímo funkci *Odpověď* (*Answer*) s jejíž pomocí napíše odpověď přímo pod příspěvek. Dál může příspěvek sdílet (*reblog*) a napsat svůj komentář zde a tím zároveň sdílí příspěvek na svůj blog (na rozdíl od funkce *Odpověď*).

Anebo může využít tagy a napsat původnímu příspěvku zprávu zde. Tagy nejvíce slouží ke sdělování reakcí a vlastních myšlenek. Pokud bude další blog sdílet váš příspěvek, vaše tagy se u něj nezobrazí. Uživatelé mnohdy vedou téměř rozhovor sami se sebou, někdy vypráví celý příběh, či zážitek. Někdy taky skrze ně promlouvají ke svým sledovatelům. Jak píše Dame, tagy mohou na Tumblr nahrazovat funkci skupiny. „Tagy slouží uživatelům jako metoda ustanovení a zviditelnění příslušnosti ke skupině“ (Dame 2016: 29). Abigail Oakley si všímá ještě jedné zvláštnosti tagů na Tumblr. Ačkoliv jsou tagy běžné i pro další sociální sítě (obzvláště Twitter, ale i Instagram, Facebook apod.), na rozdíl od nich Tumblr umožňuje

používání mezer a interpunkce. Tagy tak mohou mít podobu velmi rozsáhlých a komplexních odpovědí (Oakley 2016: 6).

Komunikace na Tumblr je tak z části veřejná a z části soukromá, což se shoduje s popisem komunikace na sociálních sítích od boyd. Od ostatních sociálních sítí se ale odlišuje ve způsobu, jakým tato komunikace probíhá. boyd uvádí jako příklad poloveřejné komunikace Facebook a tzv. psaní na zeď, kdy lze napsat zprávu přímo na profil uživatele (boyd 2011: 45). Na Tumblr probíhá poloveřejná komunikace skrze tagy a odpovědi.

Anonymita

Specifikem Tumblr je jeho poměrná anonymita. U sociálních sítí většinou přepokládáme, že se na nich bude člověk prezentovat pod svým vlastním jménem, s vlastní fotografií apod. (samozřejmě, nemusí to být případ všech). Naproti tomu na Tumblr je uvedení vlastního jména a fotografie vzácné.

Jak jsem již zmínila, název blogu a jeho URL adresu lze kdykoliv změnit. Jakmile tak člověk učiní, jeho stará adresa není dohledatelná. Člověk tak může kdykoliv změnit svůj blog, jeho podobu, název a již jej nikdo pod starou adresou nenajde. Pokud někdo nechce „zmizet“ oznámí změnu svého názvu a URL svým sledovatelům, aby nedošlo k omylům.

Tumblr má možnost vložení příspěvku, který uvidíte pouze vy. Může tak sloužit jako osobní blog, kam můžete psát své starosti, nápady a nikdo je neuvidí. Anonymita tak nabízí větší bezpečí k vlastnímu vyjádření, ale i přes tyto funkce se Tumblr může stát nepříjemnou zkušeností

Discord

Discord je chatovací klient, který vznikl v roce 2015. Vytvořen byl především pro herní komunity, jako náhrada za TeamSpeak⁶ nebo Skype.⁷ Discord je zcela zdarma a nabízí možnost hlasového nebo psaného chatování. Skládá se z jednotlivých serverů, ke kterým se lze přidat, jenom pokud máte platnou pozvánku (odkaz, jehož trvanlivost vyprší po několika dnech a dále stává nefunkčním). Vytváří tak bezpečné a uzavřené skupiny a komunity.

Ačkoliv Discord byl zprvu určen hráčům počítačových her, tak se na něm v dnešní době nachází velké množství komunit, od těch herních, přes nejrůznější zájmové skupiny (komiksy, seriály a jiné pořady), přes komunity streamerů až právě po komunity sdružené na základě genderu nebo sexuality.

⁶ TeamSpeak je program umožňující hlasovou komunikaci více lidí přes internet. Jeho služby jsou zpoplatněny.

⁷ Skype je známí nestabilním prostředím a bezpečnostními problémy

Metodologie

V předešlé kapitole jsem popsala, co je Tumblr, jeho funkce a specifika. Nyní se zaměřím na mou zkušenost s ním a také na to, proč jsem jej zvolila za místo výzkumu. V neposlední řadě také zmíním průběh výzkumu, a v krátkosti představím své informanty.

Poprvé jsem se na Tumblr připojila v roce 2012, proč, to si vlastně už ani nevpomínám, avšak mám takový pocit, že to mělo co dočinění s mým oblíbeným seriálem *Líbilo se mi*, že se na něm daly najít nejrůznější zajímavosti, obrázky, které ostatní fanouškové kreslili, a vůbec diskuze, které zde probíhaly. Postupně jsem tak začala sledovat několik blogů. Nikdy jsem nebyla na to psát vlastní příspěvky, ale spíš jsem pasivně sledovala práce ostatních.

S tím, jak se měnily mé záliby, se postupně proměnil i můj Tumblr. Psal se rok 2014, seriál mě už tak moc nebavil, ale začala jsem se pohybovat v komunitách některých youtuberů, k čemuž se o něco později přidaly další online komunity.

Ve stejné době jsem si začala všimnout i toho, že se čím dál častěji na mém *dashy*⁸ začaly objevovat posty týkající se LGBTQIA+⁹ komunity. V popiscích blogů se kromě zájmů autorů blogu, začali objevovat zmínky o jejich genderu, sexualitě či zájmenech. Protože mě to zaujalo, jednou za čas jsem se podívala na nejrůznější tagy i blogy, kterých se to týkalo. Vzhledem k tomu, že jsem se již v té době pohybovala na Tumblr delší dobu a věděla jsem, že umožňuje vytváření nejrůznějších komunit, včetně těch genderových. Právě to bylo jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla pro Tumblr.

⁸ Místo, kde vidíte příspěvky od blogů, které sledujete

⁹ Zkratka pro Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Questioning, Intersex, Asexul

Průběh výzkumu

Soukromý blog mám již několik let, ale rozhodla jsem se založit nový blog, jehož zaměření bylo poměrně široké: reflektovalo mé zájmy a mimo to jsem na něj občas sdílela nejrůznější informace o non-binary genderech, pozitivní posty apod., které zároveň do jisté míry charakterizovaly způsoby, jakými non-binary lidé Tumblr využívají.

Po několika měsících užívání nového blogu, který měl v té době kolem 15 sledovatelů, jsem vytvořila post v angličtině, v němž jsem představila záměr své práce s tím, že hledám pár lidí pro rozhovor. Pokud by měl někdo z mých sledujících zájem mi pomoci, mohl mě kontaktovat buď přímo na Tumblr, nebo na e-mailu. Zároveň jsem upřesnila, že rozhovor nemusí být jedinou možností, jak mi pomoci, ale v závislosti na situaci se můžeme domluvit i individuálně. Post jsem opatřila patřičnými tagy několika non-binary genderů. Kromě toho jsem napsala *Ask* čtyřem poradním blogům, které jsem sledovala a požádala jsem je o sdílení mého příspěvku. O několik dní později jsem celý post přeložila do češtiny a požádala jsem i jeden český Tumblr blog o jeho sdílení. Všichni oslovení mé žádosti vyhověli. Postupně se mi začali ozývat informanti a nakonec jsem provedla celkem patnáct rozhovorů.

Rozhovory a etika

Všechny rozhovory byly polostrukturované. Měla jsem připravená zhruba tři základní témata, kterých jsem se chtěla více či méně dotknout: non-binary gender a jejich zkušenost, dětství a jejich Tumblr. Podle toho, jak každý individuální rozhovor probíhal, jsme si pak povídali i o tématech jiných, které se však mnohdy prolínaly. Především ze začátku mě několik odpovědí informantů inspirovalo k dalším tématům a pohledům, které mě do té doby nenapadly.

Každému informantovi jsem dala na výběr jednu ze tří možností, skrze které mohl rozhovor probíhat: 1) Skype mluvený rozhovor; 2) Skype psaný rozhovor, 3) Tumblr psaný

rozhovor, přičemž poslední možnost byla ojedinělá (takto proběhly jen dva rozhovory). Dva rozhovory proběhly v češtině, zbylých třináct v angličtině. Jeden z informantů, ačkoliv je Čech, mě požádal o rozhovor v angličtině, protože v ní je zvyklý o svém genderu mluvit a v češtině by to, podle jeho slov, neuměl vyjádřit. Jeho žádosti jsem vyhověla. Většina informantů mi následně dala i souhlas k tomu, abych se podívala na jejich Tumblr blog.

S online rozhovory mám zkušenost již ze své bakalářské práce, ve které mimo jiné, zmiňuji důvody mého rozhodnutí dát informantům možnost výběru komunikačního kanálu (Filipová 2016). V bakalářské práci píší o tom, že některým informantům vyhovuje více mluvení, zatímco jiným spíše psaní, protože tak mají více času promyslet si svou odpověď a nejsou pod takovým stresem (Filipová 2016: 19). Stejně to platí i pro tuto práci. Někteří z mých informantů mohou mít například úzkostlivé poruchy, které jim ztěžují vyjadřování, proto si myslím, že je vhodnější zvolit psanou formu rozhovoru, při které se tak mohou lépe a detailněji vyjádřit.

Druhým důvodem, který je specifický pro téma této práce, je bezpečnost informantů. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi osobní téma, záleželo mi na tom, aby se mí informanti cítili naprosto v bezpečí. Uvedu příklad: dva z informantů nejsou doma takzvaně out, tedy, rodina neví o jejich non-binary genderu. Požádali mě, aby náš rozhovor proběhl skrze psaný Skype chat. Kdyby totiž náhodou některý z rodičů prošel kolem jejich pokoje v okamžiku, kdy by mluvili o svém genderu, mohlo by to pro ně mít až velmi špatné následky. V žádném případě nebylo mým záměrem ohrozit takovým způsobem kteréhokoliv z mých informantů. Psaní tak bylo právě onou bezpečnější formou rozhovoru v případech, kdy mluvený rozhovor nebyl možný.

Zároveň, a o tom opět píší i v bakalářské práci (Filipová 2016: 20 – 21), si uvědomuji i negativní vliv, který takový způsob rozhovoru může mít. Nemohu například sledovat neverbální gesta, či mimiku obličeje. Stejně tak není Tumblr tím nejvhodnějším prostředím na

pozorování interakcí, obzvláště těch probíhajících simultánně¹⁰. Částečně jsem se tuto skutečnost snažila vynahradit tím, že jsem požádala informanty o rekonstrukci nějakého rozhovoru či události. Později jsem do práce zařadila Discord a diskusní skupiny na něm, které do jisté míry mohou nahradit nejrůznější způsoby komunikace. Budiž však takové nedostatky limitami této práce.

V zájmu zachování anonymity a bezpečnosti mých informantů jsou veškeré jména anonymizována. Ze stejných důvodů v práci neuvádím názvy blogů (a to ani mého), neboť by s jejich pomocí mohlo dojít ke zpětnému vyhledání osob v práci uvedených. Co se týče Discordu, i v jeho případě jsou jména diskutujících anonymizována. Pro přehlednost jsou jména uživatel Discordu doplněna číslovkou a jsou tak odlišena od jmen informantů. Vzhledem k tomu, že úryvky z konverzací z Discordu slouží především pro dokreslení tématu, neuvádím je v následujícím představení informantů. V některých úryvcích z rozhovorů jsou ponechány i mé části, vždy označené zkratkou KF.

Představení informantů

Aubrey je agender studentka vysoké školy z USA. Je jí 19 let. Používá zájmena *they/them*. Na Tumblr se připojila v roce 2017 na popud přátel.

Benjamin je genderfluid student, pochází z Velké Británie. Je mu 18 let. Používá zájmena *they/them* nebo *xe/xem*¹¹, ale akceptuje i *he/him*. Na Tumblr se připojil v roce 2017, protože hledal místo, kde mohl sdílet své zájmy s ostatními.

Billy se identifikuje jako agender a genderfluid osoba. Pochází z Argentiny. Je jí 17 let a studuje střední školu. Ve španělštině používá ženský rod (zájmena *elle*), nebo pokud je to možné, genderově o něco více neutrální *elx*. Pokud komunikuje v angličtině (například na

¹⁰ Komunikace na Tumblr probíhá většinu času asynchronně, tedy, účastníci komunikace spolu nemluví zároveň.

¹¹ Forma neutrálních zájmen někdy užívaných v angličtině (*xe/xem/xeir*)

Tumblr) používá zájmena *they/them*. Na Tumblr se připojila v roce 2011 protože offline si s lidmi moc nerozuměla a hledala kamarády.

Dorian je non-binary osoba z Německa. Je mu 25 let a v době našeho rozhovoru byl nezaměstnaný. V Němčině je nucen užívat ženský rod, ale přeje si, aby pro něj ostani používali mužský rod, případně v angličtině neutrální zájmena *they/them*. Na Tumblr se připojil v roce 2009 kvůli fandomům.

Finley je agender osoba z USA. Jeho zájmeny jsou *he/him, she/her*. Na Tumblr se připojil v roce 2010, kdy odešel z Facebooku. Porotže se pravidelně díval na několik Tumblr blogů, rozhodl se vytvořit si účet.

Hugo je agender demiboy žijící v Rakousku. Je mu 19 let a studuje na vysoké škole. Používá mužský rod, případně neutrální zájmena *they/them* v angličtině. Na Tumblr se připojil v roce 2014 kvůli fandomům.

Jesse je non-binary student z Velké Británie. Je mu 22 let a používá zájmena *they/ them*. Na Tumblr se připojil v roce 2014 kvůli fandomům a lidem se stejnými zájmy.

Kai je genderqueer studentka z České republiky. Je jí 18 let. V češtině používá ženský rod, ale v angličtině (zejména na Tumblr) užívá *she/ her, he/him* i neutrální *they/ them*. Na Tumblr se připojila v roce 2012 na popud kamarádky.

Kayden je agender non-binary člověk z České republiky. Je mu 21 let a studuje vysokou školu. V češtině používá ženský rod. V angličtině pak používá neutrální zájmena *they/them*. Na Tumblr se připojil v roce 2013 kvůli kamarádům.

Nicola je agender demiboy a pochází z České republiky. Je mu 22 let, studuje vysokou školu. V češtině používá mužský rod, v angličtině někdy i neutrální *they/them*. Na Tumblr se připojil v roce 2013 především kvůli fandomům.

Noelle je genderflux osoba z Nizozemska. Je jí 16 let. V holandštině používá ženský rod a zájmena, v angličtině pak neutrální *they/ them*. Na Tumblr se připojila v roce 2014, protože z něj pocházely obrázky, které viděla na jiných sociálních sítích.

Olli je agender osoba pocházející z USA. Je mu 21 let, je zaměstnaný. Používá zájmena *they/them*. Na Tumblr se připojil v roce 2011 kvůli kamarádům.

Phoenix je non-binary student z Finska, kterému je 21 let. Používá zájmena *they/them*. Na Tumblr se připojil v roce 2017, protože se na něj přidal i jeho kamarád.

Vesper je non-binary a pochází z USA. Je jí 18 let a používá zájmena *she/her*. Na Tumblr se připojila v roce 2013 kvůli kamarádům, kteří jej měli.

Viari je non-binary žije v Německu, kde studuje vysokou školu. Je jí 22 let. V němčině užívá ženský rod, v angličtině neutrální zájmena *they/them*. Na Tumblr se připojila v roce 2012 kvůli jednomu fandomu.

Důležitá poznámka: vzhledem k tomu, že čeština neumožňuje používání neutrálních zájmen, užívám v rámci této práce pro své informanty vždy jeden z binárních genderů, lépe řečeno rodů, a to ten, který oni sami preferují, bez ohledu na to, jaký gender jim původně přisuzuje společnost.

Jaké to je...

O vzniku následující podkapitoly jsem začala přemýšlet již ve chvíli, kdy mě napadlo téma práce. Popravdě, je to jeden z nejtěžších textů, který jsem kdy napsala... a docela možná, který kdy napíši. Stojí za ním více než rok pečlivého zvažování, přemýšlení nad klady a zápory, které by mohl mít. Můj strach nakonec nezvítězil, ale i tak následující řádky píši s plným vědomím rizika, do kterého se potenciálně pouštím. Nechť tato část slouží zároveň jako jistá forma sebereflexe mé pozice jakožto výzkumníka.

Jak jsem zmínila dříve, koncem léta 2014 jsem se začala pohybovat v nových komunitách okolo Youtube a Tumblr, ve kterých se více probírala témata spojená s genderem a sexualitou. V tom mě to uhodilo. Mohla bych být agender? Hlavou se mi začaly honit nejrůznější vzpomínky... co když... ale ne... možná... já nevím. Tak nějak vypadaly mé myšlenkové pochody. Nevěděla jsem, co mám dělat. A tak jsem se ponořila do čtení zkušeností dalších non-binary lidí na Tumblr a zjistila jsem, že má zkušenost je prakticky shodná s jejich. Z „já nevím“ se tak postupně stávalo „ano, jsem agender“. To mi sedí nejvíc. Celý proces trval téměř tři čtvrtě roku, než jsem začala být v pohodě se svou identitou, se svým genderem.

„Ale co teď? Říct to přece nikomu nemůžu. Ani si to nemůžu nikam napsat, co když můj super tajný blog, o kterém nikdo neví, někdo náhodou objeví“ honilo se mi hlavou. Měla jsem strach. Postupně, jak jsem se stále více seznamovala se svým genderem, mě ten strach trochu opouštěl, alespoň v online prostředí. Právě Tumblr, jemuž je část této práce věnována, mi byl velmi nápomocný. Nejen ten, i další online komunity, které byly velmi otevřené a akceptující, a které se hemžily lidmi s různými gendery. Především ale být jejich součástí mi dodalo pocit jistoty, pocit, že někam patřím. Vědět, že někdo další prožívá podobné, nebo dokonce stejné situace, jako vy, je uklidňující a připomíná vám to, že na světě nejste sami. Protože přemýšlení o vlastním genderu, neustálé přemítání o tom, jestli se vám to náhodou jenom nezdá, jestli si něco nenamlouváte, může být velmi izolující. Na internetu jsem tak začala být otevřenější, ovšem se strachem, že to někdo z mého offline života objeví. Ten strach je menší, ale dodnes stále přítomný.

Z mé vlastní zkušenosti se tak zrodil nápad na tuto práci. Občas mě napadalo, jestli nedělám chybu, dělat výzkum na téma, které je pro mě tak osobní, avšak nejen povídání si s informanty mě upevnilo v tom, že to chybou není (v což stále pevně doufám).

Pozice výzkumníka

Svým způsobem jsem vlastně dvojitým insiderem: jakožto dlouholetý uživatel Tumblr, který je obeznámen nejen s technickým rozhraním, ale i s velmi specifickým prostředím, které zde panuje. A samozřejmě jakožto osoba dlouhodobě se identifikující s genderem spadajícím do non-binary kategorie.

Všichni informanti znali můj gender, což mi na jednu stranu pomohlo, neboť mi mohli svým způsobem více důvěřovat. Někteří narovinu řekli, že jsou rádi, že takový výzkum dělá agender osoba. Stejně tak mi to pomohlo některým věcem a tématům lépe porozumět. To s sebou však mohlo přinést i jistá úskalí, přičemž asi největšími bylo udržení si odstupů a oproštění se od myšlenky, že většinu věcí znám. Avšak neznám, to si plně uvědomuji a má povídání si s informanty to opakovaně potvrzovala. Každý non-binary člověk má vlastní pohled na gender, vlastní přístup. Slyšet příběhy mých informantů pro mě bylo obohacující, nejen jako pro výzkumníka, ale i jako pro agender člověka.

Někdy jsme se s informanty začali až smát, když jsme zjistili, že naše zkušenost je velmi podobná. „Same. I had it the same way“ zaznívalo při vyprávění zážitků z dětství. Avšak odpovědi některých informantů mě donutily hluboce se zamyslet nejen nad mou prací, ale i nad genderem. Obzvláště jedna mi uvízla v paměti: „Gender je jako duha. Oba se hodně mění a ani jeden nedává smysl pouze s jednou barvou,“ řekl po chvíli přemýšlení Dorian. Myslela jsem na to ještě dlouhou dobu.

Mé insiderství i fakt, že informanti znali můj gender, s sebou přinesly ještě jednu věc, a to sice, že někdy necítili potřebu mi vysvětlovat například některé termíny, protože předpokládali, že je znám. Ovšem i to je dvousečná zbraň, neboť na jednu stranu mi má znalost umožnila vyhnout se zbytečným přešlapům¹², které by potenciálně mohly vést ke

¹² Například, za ne úplně vhodné je zeptat se non-binary nebo transgender člověka, jaká jsou jeho „preferovaná zájmena“. Ta zájmena nejsou „preferovaná“, ale jsou to zájmena, která užíváme. Mnohem lepší je tedy zeptat se, „jaká jsou tvá zájmena?“

ztrátě důvěry nebo tomu, že se informant uzavře a nebude se cítit bezpečně mluvit o některých tématech. Zároveň to však ovlivňovalo mou schopnost udržet si odstup, neboť právě pohled informantů, jejich interpretace nejrůznějších výrazů a témat, pro mne byla cenná. Tudíž pokud usoudili (případně pokud bych usoudila já), že něco znám, mohla bych se ochudit o takové informace. V průběhu celého výzkumu jsem se na to snažila myslet a vždy se doptat i na to, o čem ostatní usoudili, že nejspíš znám.

Ještě jednu důležitou věc související s odstupem jsem musela mít neustále na paměti, a to sice, že můj osobní pohled na gender je poměrně odlišný jak pohledu společnosti, tak od valné většiny odborné literatury, se kterou jsem přišla v průběhu psaní diplomové práce do kontaktu. Mělo to za následek mé občasné sklouzávání k až nepatřičné kritice společnosti. Párkrát jsem se při psaní přistihla, že do daného odstavce prosakuje můj kritický pohled na binaritu, což bylo občas doprovázeno až ironickým sklouzáváním k vyhocenému, či binárnímu pojetí, vůči kterému se svým způsobem vymezuji (na což mě upozorňoval vedoucí mé práce).

Dlouhou dobu jsem uvažovala, nakolik provázat celý text mou vlastní zkušeností, respektive, jestli vůbec. Nakonec jsem se rozhodla to udělat, protože přeci jenom, má zkušenost ji ovlivňovala již od samotného začátku. Celá práce je tak proložena střípky z mých vzpomínek, útrap, pocitů a postřehů, které se vztahují jak k mému dětství, tak ke každodennímu životu ve světě, který mě označuje jako ženu. Tyto části jsou v textu odděleny a označeny kurzívou.

Závěrem mi promiňte roztráštěnost, s jakou v této kapitole píšete o důvodech vedoucích ke vzniku práce. Avšak vězte, že důvody popsané jak v předešlých částech, tak zde, jsou pravdivé. Jen každé z nich bylo zapotřebí zmínit v jinou dobu.

Identita a gender

Každý non-binary člověk mám svůj vlastní pohled na gender, se kterým se identifikuje.

Pohled někdy pozitivní, někdy negativní a někdy stejný jako gender samotný, tedy neutrální.

Ale vždycky je až hluboce osobní. Stejně tak si každý prošel vlastní cestu sebeobjevování.

Koneckonců, to platí pro každou identitu, kterou člověk má. A že jich může být hodně.

V následující kapitole se ale zaměřím především na genderovou identitu non-binary lidí.

Nejprve však začnu tím, co to identita vlastně je.

Bucholtz a Hall se zaměřují především na kontextuální stránku identit a používají poměrně otevřenou definici, podle které je identita „sociální umístění sebe a ostatních“ (Bucholtz, Hall 2005: 586). Sociální identita člověka je tak ve vztahu k jinému (alteritě), přičemž identita (představa o sobě) a alterita (představa o jiných) jsou ve vzájemném vztahu a jedna určuje druhou (Beller, Leerssen 2007: 340). Dále, identity nejsou stálé a neměnné, ale mohou se v různých podmínkách proměňovat (Bucholtz 2004: 376). Zároveň se skládají z různých charakteristik a rolí, které utvářejí celek. Člověk tak může mít velké množství nejrozličnějších identit (Miltersen 2016: 40).

V podobném duchu mluví o identitách i Johnson a Repta, kteří se zaměřují více na genderovou identitu. V jejich podání je identita taktéž ovlivněna sociálním prostředím i pohledem na sebe sama: „vlastní pocit jednotlivce ovlivňuje to, jak se prezentuje jako muž, žena nebo jiný gender“ (Johnson, Repta: 2012:24). Zároveň jsou jednotlivci ovlivněni genderovanou společností, která je obklopuje a kterou jsou nuceni přejímat správný gender korespondující s jejich pohlavím (tamtéž).

Představitel symbolické interakce George Herbert Mead rozlišuje mezi *me* a *self*, kde *self* člověka je tvořeno výhradně socializací (Možný 2011: 167). Mead uvádí, že člověk rozeznává druhého a zároveň rozeznává sám sebe v druhém, tedy, říká, že člověk si nemůže uvědomit sám sebe, dokud nepozná druhého a jeho vztah k jemu samému (Mead 1934). Shull

dodává, že identita zahrnuje jak fyzickou stránku (popis sebe, vzhled), tak psychickou stránku, zahrnující postoje, názory, hodnoty (Shull 2015: 35).

Vlastní pojetí genderu je často pro non-binary lidi velmi důležité, neboť si gender na jednu stranu konstruují sami, na druhou stranu jsou ovšem stále vázáni tím, že se buď více či méně přibližují k jednomu genderu, anebo se od něj naopak částečně či úplně distancují. Kromě vlastního pojetí je tak neméně důležitý i pohled společnosti a její pojetí genderu a genderových rolí. S takovým pojetím se každý non-binary člověk vyrovnává posvém. V následujících kapitolách nejprve nastíním, jakým způsobem si non-binary lidé vytvářejí svůj gender sami pro sebe a jakou roli při tom hrají jazyk a tělo. Poté se zaměřím právě na vliv společnosti, na to, jak gender informantů vnímá okolí a jak oni sami vnímají svůj gender ve vztahu k okolí.

Musím ovšem podotknout, že takové rozdělení není v žádném případě nějak ohraničené a jednotlivé „kategorie“ jsou vzájemně provázané. Tudiž i když budeme mluvit o tom, jak informanti vnímají vlastní gender, bude možné pozorovat vliv okolí a naopak. Pro větší názornost a potřeby této práce se ovšem uchyluji k tomuto částečnému rozdělení.

Vlastní gender

Najednou o tom začnete uvažovat... nejprve jen tak. Pak o tom přemýšlíte čím dál tím víc. Všechny ty články a příspěvky, které jste přečetli. „To nemůže být pravda“ snažíte si namluvit. Postupně se ale přistihnete, že je to to jediné, na co dokážete myslet. Tolik bezesných nocí. Opravdu jsem to já?

Když člověk začne přemýšlet o vlastním genderu, je vlastní pocit jedna z prvních věcí, na kterou se zaměří. Podněty k takovému přemýšlení mohou být různé, většinou přicházejí z okolí, ať už od rodiny, přátel, či z internetu. Podle zkušeností mých informantů bývají

doprovázeny pocitem, že je něco jinak, něco špatně, jakoby něco nesedělo. Někdy má člověk takový pocit již od dětství, ale nedokáže jej popsat. Až zpětně si vzpomíná, že za tím zvláštním chováním bylo něco mnohem víc. Někdy si to začnou uvědomovat až později v životě. Na tom ale nezáleží.

S informanty jsme si povídali o tom, jak vlastně svůj gender vnímají. Informantka Aubrey o svém genderu mluvila následovně:

Aubrey: So, I know that I am born female and biologically my sex is female, but in my mind I don't feel like a girl or guy. It's just that I particularly don't feel one way or another.

Aubrey: It's just kind of neutral feeling most of the time. It doesn't impact my daily life too much. So it's just kinda there. It's who I am. It's me. [Rozhovor Aubrey, 16. 9. 2017]

Aubrey, stejně jako další non-binary lidé, si je vědoma svého biologického pohlaví. Ale ve své mysli se necítí ani jako holka, ani jako kluk. Většinu času se cítí neutrálně. Právě na takovém pocitu zakládá svou genderovou identitu. Trochu více se o svém genderu rozpovídal Hugo.

Hugo: I have this part of me that is definitely male. And I'm content with that. I also don't really have a problem with my biological sex being male. It's just most of the time, there's some kind of voice in my head, telling me. It doesn't fit (not the sex but the gender male). It's not telling me to be female. Just that what is currently considered male does not describe me accurately (and neither does female). [Rozhovor Hugo, 13. 9. 2017]

Ani Hugo nemá problém se svým biologickým pohlavím. Svůj gender vnímá tak, že je z jedné části muž, což mu nevadí, ale zároveň mu, jeho slovy „jakýsi hlas našeptává, že to úplně nesedí“. To, co společnost považuje za muže (a za ženu) mu osobně nepasuje. Pocit, že něco nesedí, cítí někteří non-binary lidé již od dětství.

Noelle: I've never really felt as a girl even when I was a little girl. I have never had a word for it, but I always knew. [Rozhovor Noelle, 15. 9. 2017]

Když jsme se bavily dál, Noelle řekla, že nikdy nebyla zrovna holčičí, takže když nakonec narazila na slovo, které vystihuje její gender, nebylo to zas až takové překvapení.

Noelle: I recognized that and I wasn't really girly so I never had this big what's the word, realization like "Oh my god I am not a girl" [Rozhovor Noelle, 15. 9. 2017]

Vraťme se k teorii o identitě, která (zjednodušeně řečeno) praví, že identita je vztah sebe sama a jiného. Za takového jiného je obecně považována jiná osoba, skupina lidí, či společnost. Ale v případě non-binary lidí mohou být svým způsobem oním druhým oni samotní. Jedním já je to ideální já, jehož tělo odpovídá vlastnímu pojetí genderu (tedy to, jak vidí non-binary člověk sám sebe). Tím druhým je to, jak stejného člověka vidí společnost, jaký gender mu připisuje, se všemi symboly a normami, které k tomu náleží. Shull to popisuje jako situaci, kdy „člověk neprezentuje svůj gender pouze vnějšímu jinému, ale i vnitřnímu jinému, který reprezentuje internalizovaný dominantní narativ“ (Shull 2015: 49 – 50).

Takové druhé já může být pro non-binary lidi matoucí, obzvláště v obdobích, kdy neumějí pojetí svého vlastního já pojmenovat anebo v průběhu samotného uvědomování si vlastního genderu. V takovém případě se mohou stýkat právě obě já a vzájemně se

ovlivňovat. Ačkoliv to Noelle neuměla ze začátku pojmenovat, již od dětství se necítila jako holka. Můžeme tedy říci, že jednu její část tvořilo to, co jí připisovalo okolí, tedy že je holka. Druhá její část ale cítila, že holkou není (což podporovalo i to, že nikdy nebyla úplně holčičí).

Lepším příkladem je možná Hugo, který popisuje svůj vnitřní hlas. Hugo je AMAB¹³, ale identifikuje se jako agender demiboy. Společnost mu přisuzuje mužský gender. I když mu to do jisté míry nevaří, neodpovídá to zcela genderu, se kterým se sám identifikuje. Identitu agender demiboy staví naproti identitě muž, vůči které se na jednu stranu vymezuje. Výrokem „What is currently considered male does not describe me accurately” popisuje, že já, které vidí a připisuje mu jeho okolí, nereflektuje dostatečně to, jak se cítí. Na druhou stranu zároveň využívá této identity k tomu, aby se od ní distancoval. Řečeno jednodušeji: Hugo používá gender, který mu připisuje okolí k tomu, aby si ujasnil svůj vlastní gender. Hugova genderová identita se odráží od toho, co z jemu připisované identity považuje a nepovažuje za svůj gender.

Možná že ano, možná že jste to vy. Najednou vám začnou věci docházet, začnete se rozvzpomínat na své dětství a dospívání. Najednou konečně zjistíte, proč jste se chovali tak, jak jste se chovali. Najednou všechno začne dávat o trochu větší smysl. Ale co teď s tím.

¹³ A male assigned at birth

Tělo a gender

Součástí identity, i té genderové, je neodmyslitelně také tělo, jeho vnímání, ale i další oblasti s ním související. Prostřednictvím těla člověk může prezentovat svůj gender.¹⁴ Některé prvky, jako třeba oblékání, jsou poměrně jednoduše upravitelné. Naopak vzhled, části těla, fyziologie tak jednoduše změnit nejdou. Navíc mají lidé většinou fixní představu o tom, jak má vypadat muž a jak žena. Non-binary lidé musejí s těmito předpoklady pracovat, pokud se chtějí distancovat od binárního genderu (mužského i ženského).

O vztahu non-binary lidí k tělu píše krátce Gratton. Aby mohli non-binary lidé prezentovat svůj gender, musejí využít nejrůznějších způsobů, s jejichž pomocí se distancují od genderu, který je jim připsán, nejčastěji na základě fyzických charakteristik (Gratton 2016: 56).

Nejprve se chci, v návaznosti na předchozí část, zaměřit na to, jak non-binary lidé sami vnímají své tělo. Transgender lidé často zažívají tzv. dysforii (někdy také jako genderová dysforie), tedy stav nepohodlí, až nenávisti k vlastnímu vzhledu a částem těla (například pohlavním orgánům)¹⁵. Podobně mohou mít dysforii i non-binary lidé. Tělo je tak neoddělitelnou součástí identity. Ačkoliv i na něj a na jeho vnímání působí okolí, tak pro non-binary lidi je ústřední jejich vlastní pohled na tělo, jejich vlastní pocit. Povíдали jsme si s Benjaminem, který svůj pocit vystihl jednou větou:

Benjamin: It's like looking down at your body and getting the horrible feeling that you are missing certain parts/have too many parts. [Rozhovor Benjamin, 14. 9. 2017]

¹⁴ Avšak gender a genderová prezentace jsou dvě odlišné věci, které budou zmíněny dále v textu.

¹⁵ Dysforii se někdy rozlišuje více druhů: tělesná, sociální atd. Dysforie není podmínkou toho být trans, někteří trans (i non-binary) lidé ji nezažívají.

“Je to, jako když se díváte na své tělo a máte ten strašlivý pocit, že některé části chybí/ přebývají.“ Benjamin má při pohledu na své tělo pocit, jakože není něco v pořádku, že něco chybí, či přebývá a jeho genderová identita nekoresponduje s jeho genderem, se kterým se identifikuje.

Většinou je genderová identita v souladu s biologickým pohlavím. Naproti tomu u non-binary lidí (podobně jako u trans lidí) mezi nimi může docházet k rozporu. Postupně se s tím musí naučit pracovat a nalézt způsoby, kterými sníží intenzitu dysforie. Zimman zmiňuje důležitou informaci, a sice že „myšlenka, že trans lidé jsou jedinci, jejichž pohlaví je v rozporu s jejich genderem předpokládá model, který je deterministický“ (Zimman 2011: 10). Takový přístup naznačuje to, že i po zásadních fyzických úpravách tělo zůstává stále mužské či ženské a to i v případě, kdy je respektována vlastní genderová identita člověka. Tedy, že pohlaví je neměnný fakt, odolný jakékoliv sebeidentifikaci.

Gender je nezávislý na biologickém pohlaví, na tom se shodne většina současné literatury, která se touto problematikou zabývá. Ve valné většině případů se ovšem píše buď o binárním genderu pohlaví, anebo o transgender lidech, případně transsexuálech¹⁶. Zimman shrnuje práci Judith Butler, která se zabývala mimo jiné i vztahem genderu, sexuality a těla. Na základě její práce dospívá k tomu, že „těla jsou sociální věci, které získávají svůj význam stejným způsobem, jako další kulturní signifikanty skrze sociální kontext“ (Zimman 2011: 5). Podobným způsobem ani mužskost nebo ženskost těla nevychází z těla samotného, ale z jejich vnímání společností. Jsou to sociální aktéři, kteří dávají tělu a jeho jednotlivým částem význam (tamtéž). Ačkoliv se Butler zabývá převážně binárním genderem (s pouze občasnou zmínkou o *drag queens* a *transsexuálech*), lze některé její myšlenky aplikovat i na nebinární gendery. Pro připomenutí, rozdíl mezi transgender člověkem a non-binary člověkem je v tom, že transgender člověk se identifikuje s binárním genderem opačným, než

¹⁶ Termín transsexuál a transsexualita jsou v současnosti považovány za zastaralé, někdy i urážlivé.

který mu byl při připsán narození. Non-binary člověk se identifikuje s genderem mimo binární kategorie¹⁷

Non-binary lidé se někdy střetávají s tím, jak se prezentovat způsobem, který by nutně nereprezentoval ani jeden ze společností přijímaných binárních genderů. V jiných případech řeší to, jak se prezentovat jako gender, který je bližší jejich genderové identitě a který nemusí být nutně totožný s jejich biologickým pohlavím.

Podobnou zkušenost má Vesper.

Vesper: I didn't explicitly think "I hate my body", but I always thought "I don't feel like I'm in the right body, I feel like someone just lazily slapped feminine features on me". [Rozhovor Vesper, 18. 9. 2017]

Nebylo to tak, že by své tělo přímo nenáviděla, jen jí připadalo de facto cizí. „Jakoby na mě někdo jen tak připlácl femininní prvky“ říká. Podobně jako Vesper tak prožívá odloučení mezi vlastním genderem a tělem. Vesper tento svůj pocit pak pojmenovává právě jako dysforii.

Vesper: It was earlier this year while I was in the shower that "maybe this is what gender dysphoria is like oh my god" and it just kind of clicked. I've always felt uncomfortable with my body but it was never in a "I hate that I'm too skinny or too fat" kind of way. [Rozhovor Vesper, 18. 9. 2017]

Části těla symbolizující feminitu, na jejich základě společnost určuje a přiřazuje danému člověku gender, jsou tak jedním ze symbolů maskulinity či feminity. „Anatomické je pouze

¹⁷ Transgender člověk se ale může zároveň identifikovat jako non-binary a naopak.

„dáno“ významem a přesto se zdá, že překračuje toto významové znamení, aby poskytl odkaz, ke kterému je variabilita významů předváděna“ (Butler 1993: 90; uvozovky v originále). Symbolický význam, který určité části těla mají ve vztahu k genderu, není dán nějakou přirozeností, ale formativním rámcem, skrze který je konstruován samotný gender (Butler 2004: 10). To, co je považováno za femininní (nebo maskulinní) je určeno danou společností. Non-binary lidé jsou si takových rámců silně vědomi, ať už podobným způsobem jako Vesper, tedy kdy jim nevyhovuje skutečnost, že je jim podle určitých vnějších znaků automaticky připsán gender. Anebo také třeba v rámci odlišování se od přisuzovaného genderu a naopak přibližování se ke genderu, který je jim bližší.

Billy: But I've been thinking more deeply into it and that has been bringing me more issues in regard of mostly my height, because I know people associate tall people with masculinity. And the problem is that I probably always will be associated with femininity because I am 1 meter and 50 cm. I am short. [Rozhovor Billy, 12. 9. 2017]

Výška podle Billy představuje jeden ze symbolů maskulinity a feminity. Podle Billy je nižší postava spojována právě s feminitou, od které se chce vzdálit. Výška zároveň patří k těm atributům těla, které nelze jednoduše změnit či upravit. S výškou 150 cm tak bude, podle vlastních slov, vždy spojována s feminitou a tím pádem i ženským genderem.

Billy: To have a shape that doesn't suggest any gender outwards to people. Like, to have people question what am I, you know. That's what I want, that's what my goal is. [Rozhovor Billy, 12. 9. 2017]

Billy si přeje mít tvar těla, který by na první pohled nepřipomínal žádný gender. Jejím ideálem je tak tělo, které nedisponuje částmi symbolicky odkazujícími na binární gender.

Zpátky k Vesper. To, že je člověk nespokojený s vlastním tělem, není zas tak něco neobvyklého. Vesper svou zkušenost odlišuje tím, že u ní se nejedná o váhu nebo výšku, nýbrž souvisí to právě s genderem, se kterým se identifikuje.

Vesper: I avoided looking at myself like I was gonna be turned to stone from looking at my body, but I can remember looking at my body in the mirror and going "that doesn't look right" [Rozhovor Vesper, 18. 9. 2017]

U Vesper to vedlo až k tomu, že se na své tělo nechtěla ani podívat, a i když se podívala do zrcadla, nepřipadalo jí to, co vidí, správné. Butler v rámci rozboru myšlenek Lacana poznamenává, že „vlastní vnímání těla je generováno skrze projekci ideálu a integrity“ (Butler 1993: 75). To, co Vesper v zrcadle viděla, neodpovídalo ideálu, který o svém těle má. Jak zmínila předtím, nejedná se o ideál ve smyslu štíhlosti nebo nadváhy, ale o ideál, kdy její tělo nevyjadřuje konkrétní gender, nebo alespoň ne gender, se kterým se identifikuje nejméně. Vesper si vlastně utváří svou ideální představu těla, která se odlišuje od konotací a symbolů, které nese gender připisovaný jejímu tělu. I v tomto případě lze mluvit o odlišném já, které popisuje Shull. Ženský gender, který je Vesper prisuzován je oním druhým, zatímco představa ideálu těla nepřipomínajícího gender, je její vlastní (osobní) identitou.

Je to pocit, který lze jen těžko popsat. Díváte se na sebe do zrcadla a nenávidíte se, říkáte si „to přece nejsem já? Tak proč to musím mít“ a přitom rukou vágně ukazujete na viditelné části těla. „To přeci nejsem já, ale všichni mi tvrdí, že jsem.“ Ze začátku nedokážete identifikovat, co je špatně, co vás trápí, myslíte si, že jsou to ty „klasické“ věci, jako váha

apod., ale nenacházíte ta správná slova, protože je neznáte. Místo toho tápete. Po chvíli se znechucením odvrátíte tvář. Již se na sebe nedokážete dívat. Zapnete svou o číslo větší pánskou mikinu, ve které se snažíte skrýt před zbytkem světa, ale i před sebou samými.

Koneckonců, podobně jako Vesper vnímal svou genderovou identitu a tělo rovněž Benjamin, když popisoval pocit, jakoby měl některé části těla navíc. Jeho skutečné tělo (a gender, který mu je skrze něj připisován) tak neodpovídá ideálu genderu, se kterým se identifikuje. Vraťme se tedy opět k Benjaminovi a k pokračování našeho rozhovoru.

Benjamin: I still feel quite a bit of disconnect between my body and how I identify.

When I was figuring out my identity. I was incredibly aware of it and I hated it a lot.

Now I'm better even though I know that it doesn't always fit. [Rozhovor Benjamin, 14. 9. 2017]

Benjamin se svěřuje s tím, že cítí odpojení, či nesoulad mezi svým genderem a tělem. V době, kdy začínal přemýšlet o své identitě, to nenáviděl. Nyní, když si je svou identitou jistější, mu to takový problém nedělá, neboť ví, že jeho tělo neurčuje jeho gender. Ačkoliv stále dochází k rozporu mezi ideálem a skutečností, postupem času byl Benjamin schopný s tím pracovat a do jisté míry se i vyrovnat. Z trochu jiného úhlu na to nahlíží Viari.

Viari: I think for me, as a NB person, who's AFAB¹⁸, it was really hard to differentiate between "i am a woman but i can present in a gender-nonconforming way" (like, reassuring posts from and for butch lesbians) and my personal feelings

¹⁸ A female assigned at birth

regarding this ... it was difficult to tell if I just didn't want to wear lipstick or didn't want to be a woman, you know? [Rozhovor Viari, 15. 9. 2017]

To, o čem Viari mluví, úzce souvisí s tím, jak společnost vnímá gender, respektive s tím, co znamená být žena, jaké atributy tomu připisuje (k tomu se vrátím v pozdější kapitole).

Zároveň je to ale hluboce osobní záležitost, kdy non-binary člověk musí utřídit své pocity.

„Nechci jenom nosit rtěnku, anebo nechci být ženou?“ ptá se Viari. Rozdíl mezi touhou prezentovat se v rozporu s tím, co společnost považuje pro daný gender za vhodné a tím, že člověk cítí jiný gender, bývá často poměrně zásadní a velmi těžko rozpoznatelný.

Tělo a oblékání

Doplňky a obecně oblékání souvisejí s tělem, genderem a jeho prezentací. Noelle vzpomínala na své dětství a na svůj postoj k oblékání.

Noelle: I think back in my childhood I had these periods where I really liked dresses and skirts and there was this period in my life where I wanted nothing pink, nothing at all because it was associated with being girl. And of course back then I didn't know like I didn't consciously know I wasn't a girl, but eventually I really despised everything pink and skirts and dresses and was like "that's not me" [Rozhovor Noelle, 15. 9. 2017]

Společnost v rámci sociálního kontextu připisuje genderu určitou sadu norem, skrze které se gender realizuje (Butler 1993: 120). Takové normy platí i pro oblékání se, barvy apod. Člověk ať už vědomě, nebo nevědomě takové normy reprodukuje ve svém životě. V dětství Noelle nevěděla, že se její gender odlišuje od toho, který jí na základě biologického pohlaví

připisovala společnost. Avšak zažívala období, kdy nenáviděla šaty a růžovou barvu protože jsou typicky spojované s ženskostí. Necítila, že takové prvky vyjadřují to, kým je; odmítala je nosit právě kvůli tomu, že je společnost považuje výhradně za ženské.

Normy obestírající gender mohou být různé, ale ve společnosti panují a každý jednotlivec (ať už je dodržuje, nebo se od nich snaží odpoutat) si je může vysvětlit vlastním způsobem.

Chcete si koupit novou košili, tak vyrazíte do města na nákup. Projdete několik obchodů, ale žádná košile vás nezaujme. Řeknete si, že zkusíte ještě jeden obchod, ten malý, uprostřed ulice. Vejdete dovnitř, pozdravíte a na dotaz prodavačky odpovíte, že pro sebe sháníte nějakou košili, ale že se chcete spíš jen tak porozhlédnout. Prodavačka přikývne a odkáže vás k sekci dámských košil, k čemuž dodá, že už jsou jen bílé. S úsměvem odpovíte, že bílou nechcete, že se raději podíváte na tady ty barevné a začnete ukazovat na řadu vystavených košil. „Ne, ne, to jsou pánské košile, dámské máme tady“ snaží se přesměrovat vaši pozornost. „Ne, to je v pořádku, mě se líbí tady tyto“ stále ukazujete stejným směrem. „Ne, ty jsou pánské“ trvá si na svém. Ted' už se na vás dívá jako na nějakého podivína. Sjíždí vás nesouhlasným pohledem. Najednou máte ten nepříjemný pocit nepatřičnosti, který je vám tak povědomí. Raději rychle odcházíte, stejně už nemáte náladu ani odvalu si něco koupit. Hlavou vám běží pouze jedna myšlenka „Vždyť jsou to jen košile“.

Vrátím se na okamžik k Vesper, která prožívá genderovou dysforii, týkající se jejího těla. Přišla řeč i na to, jak to má s oblékáním.

Vesper: For me, I enjoy wearing clothing that is seen as androgynous, such as jackets and pants, and I despise wearing dresses or other clothing that are associated with being feminine

Vesper: I found that androgynous clothes and sport bras obscuring my figure made me feel very comfortable. [Rozhovor Vesper, 18. 9. 2017]

Vesper také nesnáší oblečení, které je považováno za ženské. Řeší to tak, že raději nosí oblečení, které je spíše androgynní (například kalhoty) a které není pevně spojováno s žádným genderem. V androgynním oblečení, které zakrývá postavu, se cítí pohodlně. Takový oděv snižuje možnost určení genderu jen podle vzhledu, což mnohým non-binary lidem vyhovuje. Další z informantů, Olli, popsal jiný způsob, jak se s tím vyrovnává.

Olli: You know, look, I like who I am and I like wearing the clothes I have and I don't think my clothes have gender at all. I don't think make-up has a gender. [Rozhovor Olli, 21. 9. 2017]

Olli si je vědom toho, že oděvům je přiřazován určitý gender, respektive, že jsou některé oděvy určeny výhradně pro ženy a jiné pro muže. Olli je sám pro sebe oděvy takovým způsobem nerozlišuje, což mu alespoň zdánlivě ulehčuje odpoutat se od pravidel oblékání, která společnost vyžaduje. Člověk má často tak zvnitřnělý pocit, že musí nosit oblečení určené pro jeho gender, takže když si chce obléct něco jiného, může mu to vnitřně činit potíže (které se prohlubují tlakem společnosti). Tudíž když Olli nevnímá oděvy jako genderované, neláme si hlavu s tím, jaké oděvy by měl nosit, jaké jsou pro jeho gender vhodné.

Zimman v závěru svého textu vyjádřil myšlenku, která se sem, troufám si říct, dobře hodí. Pokud převezmeme autoritu nad svými vlastními těly, vytváří to další možnosti a posílení

(Zimman 2011: 21). Vztah mezi genderem a jeho prezentací se vyvíjí a proměňuje. Zároveň, alespoň z pohledu non-binary lidí, genderová prezentace nerovná se gender. Tedy, jaké oblečení nosím, nemusí nutně znamenat, že se s takovým genderem identifikuji. Genderová prezentace může být různorodá a fluidní, stejně jako gender samotný.

Vyrovnění se s vlastním tělem je pouze jednou ze součástí konstruování vlastní genderové identity, neboť s tělem souvisí i jazyk a způsob, jakým nejen o těle, ale i o genderu mluvíme, jakým jej vyjadřujeme, a v neposlední řadě i to, jakým způsobem o něm mluví společnost.

Jazyk a gender

I identify more as a human than male or female – Jesse

Místo Jesseho by bylo možné použít jméno jiného z mých informantů a přitom by výrok zůstal téměř stejný. Taková je zkušenost většiny non-binary lidí: ani muž, ani žena, někdy něco mezi tím, někdy nic a někdy proměnlivý, i tak popisují nebinární lidé svůj gender. Právě způsob, jakým svůj gender a sebe popisují je důležitý, neboť právě skrze jazyk se projevuje velmi výrazně a to užíváním specifických slov. To lze vidět i v Jesseho úvodním výroku, ke kterému se vrátím za chvíli.

Příznakovost

Jedním způsobem, kterým lze nahlížet na vztah jazyka a genderu je pojetí příznakových a bezpříznakových slov od Lindy Waugh. Příznaková a bezpříznaková slova jsou „specifickou podobou párových gramatických kategorií“ (Waugh 1982: 301), kde na jedné straně stojí slova obsahující určitý příznak a na straně druhé slova, která tentýž příznak nemají.

Příznakové slovo tedy nutně vyjadřuje úžeji specifikovanou informaci, zatímco bezpříznakové slovo tuto informaci nutně nevyjadřuje (Waugh 1982: 301).

Příklady příznakových a bezpříznakových slov jsou podle Waugh slova spojená s genderem. V angličtině uvádí příklad *woman – man* nebo osobní zájmena *she – he*, kde mužský rod může být bezpříznakovým výrazem, který se používá jak k označení muže, tak k označení člověka obecně, tedy jako označení zahrnující muže i ženy (Waugh 1982: 305). Jako příklad takového obecného označení uvádí *man is a thinking animal* (člověk je myslící zvíře). Odlišná situace nastane, pokud budeme mluvit o konkrétním člověku. Osobní zájmena v ní mají příznakovou podobu a odkazují na binární gender. Pro non-binary lidi, kteří se

s takovým binárním pojetím genderu neztotožňují, tak mohou taková slova působit nepatřičně: nutí je vybrat si tam, kde si z žádného jazykem vnucované škatulky vybrat nechtějí. Místo toho často preferují slova co nejobecnější, která nijak binární gender nepřiznávají.

Takové pojetí lze použít v situacích, kdy non-binary lidé mluví o svém vlastním genderu, případně o slovech, které jej popisují a souvisejí s ním. Vráťím se k Jessemu, který se identifikuje jako non-binary, a k jeho výroku „I identify more as a human than male or female“. Jesse jím vyjadřuje svou preferenci bezříznakového slova human namísto příznakových male a female. Podobný výraz používá i informant Hugo, který se identifikuje jako agender:

Hugo: Well to me agender is feeling no gender at all. Neither male, nor female, nor any other non-binary gender. To me it's a way of saying I'm not male or female, but human. [Rozhovor Hugo, 13. 9. 2017]

Užití slova člověk umožňuje Jessemu i Hugovi odpoutat se od toho, co si lidé spojují se slovy *male* a *female*. V konverzaci pak užívání bezpříznakových slov pro non-binary lidi vypadá například následovně:

Ash257: My dad (who's my boss) just said, "Aw yeah, you the girl!" then I was like, "Yeahh hahaha..." He suddenly goes, "Oh, actually here I mean, you the technical support person who rocks!" [Discord, 20. 11. 2017]

V ukázce Ash257 vzpomíná na rozhovor s otcem, který Ashe nejprve označil za dívku, ale poté, co se Ash257 začal(a) rozpakovat, se otec opravil a namísto toho ho označil pomocí neutrálního slova osoba.

Netýká se to pouze označení muž – žena, ale i jiných genderovaných slov. Když informant Phoenix vzpomíná na své dětství, jsou to právě genderovaná slova, skrze něž začal uvažovat o tom, že je jeho gender odlišný.

Phoenix: I was thinking about gendered words. Like, am I comfortable with my parents calling me their daughter, or a person greeting me and another person with "what's up girls?" I started thinking about it, and how it doesn't fit me. [Rozhovor Phoenix, 25. 9. 2017]

Phoenixovi¹⁹ již od dětství nesesedělo, když ho rodiče oslovovali jako dceru, ani když byl označován za dívku. Slova jako dcera nebo dívka jsou genderově příznakové gender nejen v jazyce, ale svým způsobem v označování identity člověka. Lidé většinou taková slova (a gender) nijak nevnímají a berou je jako samozřejmé. Ale pro ty, kdo vnímají svůj gender odlišně, nemusejí taková slova reflektovat jejich identitu.

Indexikalita

Jiným způsobem, kterým lze skrze jazyk nahlížet na identity, je soustředění se na sociální kategorie a označení, která jsou používána (Bucholtz, Hall 2005: 594). S tím souvisí i druhý způsob, a sice indexikální výrazy. V tom nejjednodušším pojetí jsou indexikální výrazy takové výrazy, pro jejichž správné pochopení potřebujeme znát kontext dané interakce. Mnohem obecněji však „koncept indexikalit zahrnuje vytvoření sémiotických vztahů mezi lingvistickými formami a sociálními významy (Bucholtz, Hall 2005: 594, cit.dle. Ochs, 1992). Jazyk tak může indexovat například právě zmíněné označení kategorie, vlastní identitu nebo

¹⁹ Jsem si vědoma jazykové a kulturní relativity této problematiky. Čeština víc vnucuje mluvčímu generované „já“, a tedy genderově výrazněji zabarvuje celé deiktické pole, neboť v jeho středu je „zde-ted’-(genderově determinovanější) já“

„použití lingvistických prvků spojovaných s určitými lidmi nebo skupinou lidí“ (Kirtley 2015: 12). Při tvorbě identit tak indexikalita spoléhá na „ideologické struktury zakořeněné v kulturních přesvědčeních a hodnotách, které se týkají skupiny lidí produkující takový druh jazyka“ (Bucholtz, Hall 2005: 549).

Za jeden z nejtypičtějších příkladů indexikálních výrazů, jsou uváděna osobní zájmena, ale mohou jimi být jiná slova. V češtině (ostatně jako ve španělštině, němčině, francouzštině...) mohou být indexikálními výrazy odlišné koncovky pro ženský a mužský rod. V běžné promluvě zvolíme vhodnou koncovku na základě genderu, který danému člověku přisoudíme. U non-binary lidí nemusí být takové pojetí žádoucí, a pokud neznáme jejich rod z dřívější konverzace nebo z jiného kontextu, je nutné si nejprve ujasnit, jaký rod pro daného člověka v daném kontextu budeme užívat. Nejjednodušší je se non-binary člověka přímo zeptat. Taková situace nastala během jednoho rozhovoru s informantkou Kai:

KF: Pamatuješ si, kdy sis založila Tumblr?

Kai: Ano, zhruba v říjnu 2012

KF: Došlo mi to až teď, tak se moc omlouvám, ale jak jsem zvyklá dělat rozhovory v angličtině (toto je popravdě můj první v češtině) a v ní je to jedno, v jakém rodě tě mám oslovovat?

Kai: Jak chceš, jsem zvyklá, že čeština vůbec nemá genderově neutrální označení

KF: Ok.

Kai: obojí je v pohodě

KF: Dobře [Rozhovor Kai, 20. 9. 2017]

Aniž by mi to zpočátku došlo, své informantce jsem na základě jména jejího Tumblr přisoudila ženský gender a používala jsem pro ni ženský rod. Až poté, co rozhovor chvíli probíhal, jsem si uvědomila svou neomalenost, informantce jsem se omluvila a zeptala se jí, jaký rod pro ni mám používat. Dala mi na výběr a zdůraznila, že oba rody jí vyhovují, neboť čeština nemá neutrální zájmena.

Dalším indexikálním výrazem, který je zároveň pro mnohé non-binary lidi velmi důležitý, je jméno. Podobně jako u zájmen, pokud nebudeme znát kontext, tedy, o kterém konkrétním člověku se mluví, pouze jméno nám toho moc neřekne. Existují jména, která jsou silně spojována s jedním z binárních genderů a stávají se tak dalším vodítkem, podle kterého lidé přiřazují druhému člověku gender. Z toho důvodu si někteří non-binary lidé vybírají nové jméno, které je o něco více neutrální. Jejich staré jméno pak (alespoň v angličtině) označují jako *deadname*. Cade425 a Leo931 si povídali o jménech, především o trans a non-binary jménech, protože se Cade425 se bál, že jím vybrané jméno je moc typické pro trans a non-binary lidi. Nakonec ovšem dospěl k jinému názoru:

Cade425: but this name def feels like MY name ya know. idk what else i would go by i guess the good news it it'll go out of style and some other name will take over

leo931: i still have time to think but even if i sometimes have worries that my name is somehow too weird or unusual/special, ive kinda grown to like it too much already

Cade425:leo my uncle has the same name as u i think ur good. leo's an awesome name

leo931: probably because my current legal name has "leo" in it, so its not completely new

Emmett257: Everyone's name is awesome they chose it themselves [Discord, 25.11. 2017]

Jméno, které si Cade425 vybral, je jeho jméno a neví, jaké jiné jméno by měl(a) mít. Distancuje se tak od svého rodného jména, které nekoresponduje s jeho genderem. Co se týče jeho strachu o typičnost svého jména, uklidňuje se tím, že potenciálně to jméno vyjde z módy. Zatímco Cade425 si je svým jménem jistý, Leo931 si jej stále vybírá, ale má občas pocit, že je až moc podivné, má své vybrané jméno rád. Své rodné jméno označuje jako legální jméno, čímž od sebe obě dvě jména jednoznačně odděluje. Do diskuze se závěrem zapojuje Emmett257, který uklidňuje Cadea425 i Lea931 tím, že každé jméno, který si člověk pro sebe vybere, je skvělé.

Jiný diskutující na Discordu popsal situaci, když lidé používají jeho staré jméno.

Rob111: It feels like they aren't talking to me when they use deadname/wrong pronouns, I feel like I have to force myself to pay attention to respond to it. [Discord, 9. 12. 2017]

V takové situaci si připadá, jakoby nemluvili na něj a musí se nutit k tomu, aby dával pozor a odpovídal na něj. Jeho původní jméno odkazuje na člověka, kterým již není. Pokud jej tedy osloví jeho starým jménem, je to v podstatě, jakoby oslovili úplně jiného člověka. Takové označení je ovšem nežádoucí a mnohým non-binary lidem způsobuje problémy.

Zájmena

Osobní zájmena jsou pro non-binary osoby důležitou součástí jejich identity. Právě to, jakým způsobem, ale o sobě smýšlí a zároveň jakým způsobem je okolí oslovuje, pomáhá k nalezení a ujištění vlastního genderu. Na zájmena lze nahlížet jak skrze indexikalitu, tak i skrze příznakovost a bezpříznakovost. Rain476 během jedné diskuze o tom, jak ostatní přišly na svůj gender, prohlásil:

Rain476: I get really stressed trying to figure out if I am a boy or a girl at one point in time, so I've realized I can just focus on what pronouns I want at that time. Or what presentation. [Discord, 29. 8. 2017]

Rain476 říká, že když se snažil ujasnit si svůj gender, bylo pro něj jednodušší ujasnit si, jaké zájmena chce v daném okamžiku používat (s těmi pak seznámil okolí), místo toho, aby se snažil pojmenovat svůj gender.

Waugh se zabývala příznakovostí osobních zájmen. Třetí osoba je bezpříznaková, zatímco první a druhá osoba jsou příznakové. Potenciální bezpříznakovost třetí osoby ukazuje například *he who hesitates, is lost* (ten, kdo váhá, je ztracen), kde třetí osoba nevyklučuje odkaz na řečovou situaci (Waugh 1982: 306). Mužský rod v různých jazycích se často využívá jako bezpříznakové slovo (na rozdíl od rodu ženského, které je tak příznakové). Waugh uvádí jako příklad francouzštinu, ale stejně tak tuto situaci můžeme nalézt v angličtině a koneckonců i v češtině. Bepříznakový mužský rod může reprezentovat kategorii jako celek (Waugh 1982: 306). Waugh se ovšem nezmiňuje o zájmenu *they*, které je také bezpříznakové. Právě této bezpříznakovosti využívají non-binary lidé, kteří zájmena *they* používají i v jednotném čísle, namísto v tomto kontextu příznakových *he* a *she*.

Vraťme se ještě na chvíli k Jessemu a k pokračování našeho rozhovoru. Bavili jsme se o zájmenech, která používá:

Jesse: They are a person not male or female. I am a person. I see myself as a person, and prefer the singular they/them. [Rozhovor Jesse, 19. 9. 2017]

Jesse popisuje, proč preferuje singulární zájmeno *they*. Neztotožňuje se s binárními příznakovými *male* a *female*, namísto toho používá neutrální a bezpříznakové person. To poté doplňuje stejně bezpříznakovými zájmeny *they/ them*, které neodkazují na jeho gender.

Podobně vnímá situaci i Olli, který používá zájmena *they* právě pro jeho neutrálnost.

Olli: Choosing *they/ them*. I think just because they are gender neutral. *They/ them* was just very easy for me and they are not associated with any gender, so I like that about it. [Rozhovor Olli, 21. 9. 2017]

Ovšem ne všichni non-binary lidé používají pouze neutrální zájmena. Záleží jednak na jejich genderu, vlastních preferencích, ale i na užívaném jazyce. Informantka Aubrey se vyjádřila o zájmenech, která používá, následovně:

Aubrey: Really I let anybody use any pronouns whether it's she-her, he-him or they-them. But I prefer they-them because I feel it most accurately reflects me. [Rozhovor Aubrey, 16. 9. 2017]

Aubrey je vcelku jedno, jestli jsou pro ni použita, ženská nebo mužská zájmena, ale stejně jako Jesse nebo Olli preferuje spíše ta neutrální, která lépe vystihují jeho gender. Podobně to má i Dorian:

Dorian: I'm okay with all pronouns. Most people use "she/her" since they assume I'm female; and I don't feel bad about that. But I'd be definitely happy if people would use "they/them" and "he/him" more often! A problem I see with "they/them" is that I don't know some good alternative in German. [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Protože němčina nemá neutrální zájmena, je nucen, pokud mluví německy, pro sebe užívat ženská zájmena, ačkoliv by raději užíval zájmena neutrální nebo mužská. Nečiní tak jen kvůli gramatickým pravidlům němčiny, ale je k tomu nucen i tím, jaký gender mu připisuje jeho okolí. Tato dvě hlediska lze ovšem v řečové praxi jen těžko rozlišit: jsou ukázkou toho, jak úzko a často dokonce nerozlišitelně jsou spjaty jazyková praxe („rod“) a sociokulturní skutečnost („gender“).

Prezentace a vzhled hrají u non-binary lidí důležitou roli (ostatně, zmiňoval to již Rain), ale zároveň jde ruku v ruce s jazykem. Protože u lidí převažuje binární vidění genderu, okamžitě vás podle vnějších znaků (vhledu, postoje apod.) označí buď za muže, nebo za ženu a podle toho poté zvolí patřičná slova. Vzhled je do jisté míry tak jakýmsi příznakem, který určuje gender dané osoby (třebaže pouze zdánlivý). Svou zkušenost s tím má i informantka Billy:

Billy: Because I feel like it is not a problem with the pronouns itself. I am okay with any type of pronouns, but people don't recognize me as being non-binary when I'm using she/ her pronouns. So I would rather have them use neutral pronouns with me because it really helps to make a change in how they see me. Because I'm very femininely presenting too.

Billy: So it is just a way of saying Hey I am here and I am not a girl. [Rozhovor Billy, 12. 9. 2017]

Užívání binárních zájmen v kombinaci s jejím spíše femininní prezentací vede k tomu, že ji považují za ženu a ne za non-binary osobu. Billy sice nevádí žádná zájmena, ale preferuje raději neutrální they/ them, protože dávají najevo, že není žena a jejími slovy, pomáhají měnit to, jak ji ostatní vidí.

Jak již jsem zmínila, jedním z příkladů indexikálních výrazů jsou osobní zájmena. Neznáme-li kontext, ve kterém je věta „on je doma“ vyřčena, nevíme, kdo je „on“. V běžné konverzaci přiřazujeme člověku zájmena především na základě vzhledu, podle kterého určíme, jestli je to on, nebo ona (musíme tedy znát kontext řečové situace). Zájmena tak odkazují na gender daného člověka a používáme je v souladu s tím, jak vyhodnotíme danou situaci. U non-binary lidí může být takové určování nesnadné, neboť zájmena, která užívají, se mohou lišit od jejich genderové prezentace. Někteří non-binary lidé užívají pouze jednu sadu zájmen (v tomto případě se většinou jedná o zájmena neutrální²⁰), naproti tomu jiní využívají více sad zájmen v závislosti na tom, v jaké se nacházejí situaci (v jakém kontextu) nebo jakým jazykem mluví. Dochází tak k jazykové vzpouře proti připsanému statusu prováděné kýženým statusem.

U mých informantů většinou nastávala jedna ze tří situací: 1) Nacházejí se v okruhu lidí, kteří respektují jejich gender a tudíž i zájmena. 2) Nacházejí se v okruhu lidí, u kterých nejsou out, tudíž jsou nuceni používat zájmena korespondující s jim připsaným genderem. 3) Jejich mateřský jazyk neumožňuje užívání neutrálních zájmen, tudíž jsou nuceni užívat binární zájmena (situace se tedy liší podle toho, v jakém jazyce mluví). Stejně jako pro zájmena, platí takové situace i pro další výrazy.

Prožíváte ten vždy přítomný, nepříjemný pocit, když musíte mluvit gramaticky správně. Ta malá neškodná slůvka, koncovky... hlavně ty koncovky. Snažíte se vymyslet způsob, jak se jim vyhnout, ale prostě to nejde. A pokud to jde, tak nad tím přemýšlíte dvakrát déle, než normálně, což se zrovna nehodí. Proto to svým způsobem vzdáte a používáte slova, která musíte. I když vás trápí, slyšet to neustále z úst ostatních lidí... a ještě víc, když to musíte říct sami.

²⁰ Především v anglickém jazyce

Začnu nejprve třetím bodem, tedy situací, kdy jazyk povětšinou nedovoluje užívání neutrálních zájmen, konkrétně češtinou. Nicola, který se identifikuje jako demiboy a agender, se vyjádřil následovně:

Nicola: Používám zatím výhradně mužská zájmena, ale jako v angličtině používám klidně i they/ them, prostě jako v té angličtině je strašně lehký se vyjadřovat prostě bez toho, aby člověk nějak upozorňoval na svůj rod, což je super, ale v češtině to nejde, takže prostě mám mužskej rod. [Rozhovor Nicola, 22. 9. 2017]

Nicola je biologicky žena, ale jeho gender je demiboy, je mu bližší mužský gender a vzhledem se prezentuje jako muž. Zatímco v angličtině užívá i neutrální zájmena they/ them, čeština taková zájmena nedovoluje a proto se, uchýlil právě k mužským zájmenům a rodu.

Trochu jiným příkladem je Kayden. Ačkoliv je Čech, požádal mě na začátku rozhovoru o to, jestli bychom mohli mluvit anglicky. Důvodem bylo, že je zvyklý o daném tématu mluvit právě anglicky a čeština by mu to nešlo tak snadno²¹.

KF: Mhm. Can I ask what your pronouns are?

Kaydan: In English I prefer people using "they/them" pronouns. But in Czech, I just go with female pronouns since **we** don't have any gender neutral option and using anything else would probably just confuse everyone. [Rozhovor Kaydan, 17. 9. 2017]

²¹ Můj dotaz na začátku rozhovoru, ve kterém jazyce spolu budeme mluvit:

KF: Hey.... tak co, dáme to v češtině, nebo budeme pokračovat v angličtině?

Kaydan: NYello! :D Anglicky prosím!

KF: Can I just ask if there is any reason for the English? :-)

Kaydan: I just feel like Im better at expressing my thoughts in english? For some reason in czech it takes much more effort to formulate my thoughts into proper sentences

Stejně jako Nicola, i Kaydan preferuje v angličtině neutrální zájmena. V češtině ale používá ženská zájmena, což zdůvodňuje tím, že by ostatní cokoliv jiného mátl. Kaydan ještě dodal, že je biologicky žena, neboť protože jsme se bavili v angličtině, si nebyl jistý, jestli je ta informace pro mě důležitá, podle gramatiky to nešlo posoudit a dříve na to nedošla řeč²².

Posledním příkladem je Kai, který v angličtině užívá všechny tři možné zájmena, tedy he/him, she/her i they/ them. Zato v češtině používá pouze zájmena ženská.

Kai: V angličtině užívám všechny tři dostupné rody, nejpreferovanější z nich jsou on/jeho, ale také anglický neutrální rod "they/their/them". K ženskému rodu mám velmi neutrální vztah, ale v bezpečných anglicky mluvících prostorech ho často vynechávám

KF: Díky. Řešíš ty zájmena nějak i v češtině?

Kai: U drtivé většiny česky mluvících lidí nejsem out, protože se bojím, že mou genderovou identitu nepochopí, nebo ji zavrhnou. Zájmena jsem si v češtině nikdy obměnit nezkoušela a trápí mě, že se mě v podstatě dotknou pokaždé, když použiju sloveso, kdežto v ostatních jazycích ne. [Rozhovor Kai, 20. 9. 2017]

Bezpečnými anglicky mluvícími prostory má Kai na mysli online prostředí, zejména její Tumblr (více viz Tumblr, deixe a identita).

Nicola, Kayden i Kai mění svá zájmena podle toho, v jakém jazyce zrovna mluví. Pokud se nacházejí v anglicky mluvícím prostředí, užívají nejčastěji neutrální zájmena, případně ta zájmena, která jsou bližší jejich genderu. V česky mluvícím prostředí se pak uchylují k jednomu z binárních zájmen. V případě Nicoli jsou to zájmena mužská, která

²² Výpověď Kaydana je zajímavá ještě jednou věcí: použitím zájmena *we*. Referenčně je národní (*my* v češtině), ale kódem *ne*: jedná se o referenční autodeixi kombinovanou s heterodeixí kódu. Tedy, *my* Češi je řečeno v angličtině. Použitím angličtiny se Kaydan svým způsobem a do jisté míry distancuje od češtiny a Čechů, která mu v souvislosti s jeho genderem moc nevyhovuje. Více o deixi viz kapitola Gender kontextuální.

korespondují s tím, že je demiboy. Kayden a Kai užívají ženská zájmena a rod, která korespondují s jejich biologickým pohlavím (ale ne s genderem). Podle Kaydana by něco jiného bylo komplikované a Kai není out se svým genderem. Kaiovou odpovědí se zároveň dostáváme k druhému bodu, tedy situaci, kdy non-binary lidé užívají různá zájmena a rod v závislosti na tom, s kým mluví a jestli jsou out nebo je jejich gender akceptován.

KF: Mhm. Can I ask what are your pronouns?

Viari: German is a gendered language, plus I'm not out. I use she/her, I try to go for they/them when I'm online & in english discussions though. [Rozhovor Viari, 15. 9. 2017]

Protože není out, Viari používá ženská zájmena v němčině, která je jejím mateřským jazykem. Podobně jako další informanti, i Viari, pokud nepohybuje v anglicky mluvícím prostředí, používá neutrální zájmena they/ them.

Předešlé příklady se týkaly mateřského jazyka informantů a angličtiny, tedy dvou odlišných jazyků a situací. Informantka Billy však mluvila o situaci ve svém rodném jazyce: španělštině.

Billy: I use they/ them, but since Spanish I speak to with the people I see every day, is very gendered. I think it is a word. And we don't have neutral pronouns so I just go by she/her, which is really bad.

Billy: Mostly everyone I know is aware I am agender, but they don't respect it much except my friends at school, which is great, they are really accepting.

KF: Yeah. You said your friends use your pronouns. Do you speak in English with them, or like you have in Spanish other pronouns?

Billy: Yeah. Those pronouns I'm talking about are in Spanish and they are instead of *el* and *ella* which are the Spanish typical pronouns I use *elle* (possibly also *elx*) that's what they use for me most of the times, when they remember or when I remember because it is hard to get used to it. [Rozhovor Billy, 12. 9. 2017]

V angličtině Billy používá neutrální zájmena, ale protože každý den mluví španělsky, musí se jí přizpůsobit. Nejčastěji tedy používá španělský ekvivalent zájmena *she*, kterým je *ella*. Španělština je výrazně genderovaný²³ jazyk a nemá tak moc na výběr, než přiklonit se k jednomu z binárních rodů, což je, podle jejich slov špatné. Ačkoliv je *out* ve většině kruhů, někteří stále používají její stará, ženská zájmena. Kromě toho ale zároveň používá i upravenou verzi zájmen *elle* (nebo *elx*), které korespondují s jejím genderem. Tyto zájmena pro ni používají její přátelé, kteří její identitu akceptují (za podmínky, že si vzpomenu, což občas nebývá lehké ani pro Billy samotnou). Tím se dostávám k první situaci, tedy situaci, kdy okolí respektuje zájmena non-binary lidí. U výrazně genderovaných jazyků, jak jsme viděli třeba u Billy, to nebývá zrovna lehké. Ze zkušenosti mých informantů vyplývá, že takovými situacemi jsou nejčastěji online interakce, vedené především v angličtině.

Dosud jsem se zabývala tím, jak non-binary lidé vnímají svůj vlastní gender, ať už ve vztahu k tělu nebo jazyku. Vnímání jejich genderu v rámci společnosti jsem se dotkla pouze okrajově. V následující kapitole se budu zabývat tím, jakým způsobem non-binary lidé utvářejí svou identitu ve vztahu ke společnosti, tedy tomu druhému, a zároveň jak okolí na jejich gender reaguje.

²³ Všechny jazyky jsou genderované, některé však o něco více

Společnost a gender

Člověk nevytváří svou identitu pouze sám, ale, jak již bylo ostatně řečeno, ve vztahu ke druhému, potažmo ke společnosti. Zaměříme-li se na osoby s nebinárními genderovými identitami, oním druhým nejčastěji bývá pojetí binárního genderu, maskulinity a femininity, ke kterým se non-binary lidé nějakým způsobem vyjadřují. Některé příklady již byly nastíněny v předchozích kapitolách, nyní se k nim vrátím, doplním je a přidám další. Na úvod však jeden z informantů:

Olli: I guess growing up as a woman, not to say that I was a woman, but as being perceived as a woman [Rozhovor Olli, 21. 9. 2017]

Olli to, co lidé s nebinárními identitami prožívají, vyjádřil poměrně jasně: ne, že by byl ženou, ale společnost jej za ženu považuje. Takové postoje se pojí s jistými očekáváními a stereotypy (Schalk 2011: 200). Jedinec si tak osvojuje a internalizuje určité genderové role a zároveň vyjednává svou vlastní identitu. „Kombinace vnitřních pocitů a sociálního tlaku doprovází utváření genderové identity a tím ovlivňuje to, jak se lidé cítí jako genderované osoby“ (Johnson, Repta 2012: 25). Na základě toho pak rozhodují, co je pro jim připsaný gender označováno za vhodné chování (tamtéž). S takovými předpoklady a očekáváními se non-binary lidé setkávají denně. Způsob, jakým Johnson a Repta popisují utváření nebinárních genderových identit, nelze aplikovat na non-binary lidi úplně. Protože se nepřiklání k jednomu z binárních genderů, měla by daná věta znít „... to, jak se lidé cítí jako lidé, kterým je připisována genderová identita, která nemusí nutně korespondovat s jejich vlastním genderem“. Podobně jako Olli, tak i Dorian od dětství vnímal, jaký gender mu připisuje jeho okolí:

Dorian: As a lot of people, I've experienced a lot of pressure because what people thought/think how I should act (because of the gender they think I have), this started in my childhood already.

KF: So you started realising your gender might be different when you were a kid?

Dorian: When I think back now, I'd definitely answer with yes. Back then, there was so much I didn't know about, so I "just" felt like I'm bad at being a girl. [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Sám popisuje, že se cítil pod tlakem, protože lidé očekávali, že bude myslet a chovat se určitým způsobem. Vnitřní pocit Doriana tak byl v rozporu s tím, co mu předkládala společnost, což mělo vliv na vnímání jeho vlastního genderu. V té době neměl jinou možnost, než podřídit se tlaku společnosti, ale zároveň se cítil, že nějakým způsobem selhává v tom, být holkou. Náš rozhovor pokračoval dál:

KF: Can you give me an example in what way you felt like being bad at being a girl?

Dorian: I loved playing with barbies, dolls, drawing and things like that. You know, what society sees as 'typical' girl activities. But I also love dinosaurs, cars, bayblades ect. And playing outside, also when the weather was bad and my clothing would become dirty.

Dorian: I often had neighbours, teachers and family members telling me things like "but you're A GIRL, you're not supposed to get dirty". Or " Are you sure you should play with action figures? You're a girl" Stuff like that. [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Dorian si v dětství rád hrával s panenkami a dalšími hračkami, které, jak říká, jsou považovány za typicky holčičí. Takové chování od něj, jako od osoby s připsaným ženským

genderem, jeho okolí očekávalo. Stejně tak si ale hrál i s dinosaury, rád si hrál venku, kde se jeho oblečení často zašpinilo. To už ale jeho rodina, učitelé i sousedé nepovažovali za vhodné pro holku (tedy gender, kterým jej označovali). Takové vychýlení se z genderových rolí komentovali například výrazy „ale ty jsi holka, nemáš se zašpinit“. Stejně tak komentovali to, že si hraje s akčními figurkami, které v jejich pojetí nejsou určené pro holky.

Dorian: When I learned about the term "non-binary" in my early teens, things started to make sense. I felt no longer the pressure to fit in this tiny (and for me not understandable) box that society labeled as "woman"/"female". [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Objevení non-binary genderů, když byl teenagerem, mu pomohlo zbavit se tlaku společnosti a toho, co společnost si společnost představuje pod pojmem „být ženou“.

Role a stereotypy

S některými informanty jsme se bavili o tom, jak vnímají pohled společnosti na gender, především o stereotypech, rolích a také maskulinitě a femininitě. S genderem jsou spojeny určité normy a očekávání, vyžadované od lidí, kterým je přiřazen určitý gender (Talbot 2003: 468). Prakticky všichni zastávali názor, že genderové stereotypy jsou špatné a nejraději by se od nich distancovali, ale zároveň uznávali, že jsou do jisté míry potřebné a nikdy nevymizí. Někteří se přikláněli také k názoru, pokud někomu stereotypy pomáhají, tak na tom není nic špatného, což nejlépe vyjádřil Nicola:

Nicola: Prostě myslím si, že genderové stereotypy jsou jako dobrý nástroj seberealizace, pokud někomu pomáhají, ale že jsou prostě jakoby špatným pánem.

Nebo prostě jako univerzálně neplatěj a tudíž prostě jakoby jejich velký rozšiřování nebo vyžadování v zásadě ničemu úplně nepomáhá.

Nicola: já jako chápu, že člověk má tu potřebu si kategorizovat svět, nějak si jako zařizovat věci a že mu to tak jako pomáhá třeba si věci nějak jako roztřídit a nějaký klišé a stereotypy tu vždycky budou. Je třeba s tím nakládat trochu opatrně a jako necpat to nikomu. [Rozhovor Nicola, 22. 9. 2017]

Viari popsala příklady kategorizování podle genderu.

Viari: I mean these stereotypes are ofc used to categorize people you don't know ("men" don't wear dresses, so they must just be a woman!) but also push them into a certain narrative (you are a "man" you can't wear a dress). [Rozhovor Viari, 15. 9. 2017]

Binární rozdělení genderu a s nimi spojené role, skrze které společnost lidi kategorizuje, mohou mít povahu jak příkazovací (ženy musí nosit šaty), tak zakazující (muži nenosí šaty). První příklad, který uvádí Viari, se týká specificky non-binary a trans lidí. Na větu „Muži nenosí šaty, takže musíš být žena!“ lze nahlížet z několika úhlů. Zaprvé, pokud si non-binary člověk, který se více ztotožňuje s mužským genderem, ale který je podle biologie žena, na sebe obleče šaty, pro společnost to většinou znamená potvrzení biologického genderu. Tedy, nosíš šaty, takže jsi žena a ne muž nebo non-binary člověk.

Pokud však podobnou logiku aplikujeme na případ transgender ženy (mtf²⁴, člověk, který je podle biologie mužem), bude reakce jiná: dotyčná bude stále viděna jako muž, který ale nosí šaty (častá rétorika transrodních lidí: ona není ženou, pouze zmatený muž, který nosí

²⁴ Male to female

šaty). Na to navazuje druhý příklad Viari: „Jsi muž, nemůžeš nosit šaty.“ Pokud chce transgender žena, případně non-binary osoba, na kterou ale stále část společnosti nahlíží jako na muže, nosit šaty, nespadá do patričních narativů a stereotypů uznávaných společností. Když se člověk podle nich neřídí, může se ze strany společnosti setkat s nevolí až vyčleněním.

Noelle popsala konkrétní příklady, kdy společnost rozděluje z jejího pohledu negenderovanou záležitost, podle genderu:

Noelle: I think in general lot of them are very toxic. Like, if you take it really seriously girls have to like dolls and the colour pink and boys have to like cars and blue.

Noelle: Because I don't see how colour choice can be assigned to gender, it's just so.... I just don't get why make-up and clothing and those other things is that to people to just enjoy not to be assigned or something. [Rozhovor Noelle, 15. 9. 2017]

Noelle se pozastavuje především nad genderovým rozdělováním barev: růžová je pro holky a modrá pro kluky, ale zmiňuje i hračky, oblečení a make-up. Barvy jsou součástí toho, jak přemýšlíme o genderu, a to do takové míry, že atributy běžně připisované genderu se stávají součástí toho, jak přemýšlíme o barvách. Proto je třeba růžová barva považována za delikátnější, než modrá (Eckert, McConnell 2003: 16). Každému genderu je na základě toho přiřazena sada barev, které jsou pro ně určeny a na jejichž zaměnění často nebývá nahlíženo kladně.

Sedíte tak se známými venku, když v tom uvidíte dva kluky v růžových tričkách. Známa se k vám hned obrátí a říká „to se těm klukům přece nemůže líbit, nosit růžovou, ta je pro holky“. Snažíte se jí říct, že je to jen barva a těm klukům se pravděpodobně líbí. Moc vás nevnímá, raději se ptá svého syna „ty bys přece takové triko nenosil, ne?“ Když syn potvrdí,

že by ho opravdu nenosil, tak se známá jen usměje s pocitem vítězství. „No tak vidíš“ podívá se na vás. Když by ho nenosil její syn, tak by to přece nedělal žádný kluk. Nemáte zrovna náladu na debatu a tak jen pokrčíte rameny. Není to přeci poprvé a určitě ani naposled, co jste něco takového slyšeli.

Prezentace genderu

Každý non-binary člověk reaguje na očekávání společnosti jiným způsobem. Jeden z diskutujících na Discordu to řeší například následovně:

Emi697²⁵: It's easier for me to be called a boy. I'm not a full boy.

Emi697: But I just go with boy.

Lily32: And that's fine Emi! [Discord, 5. 12. 2017]

Tím, že říká, že není úplně kluk, Emi697 odkazuje na svůj nebinární gender. Emi697 představuje situaci, kdy se non-binary člověk uchýlí spíše k jednomu z binárních genderů, ať už v prezentaci, stylu oblékání, řeči atd., protože je to mnohdy jednodušší, než neustále vysvětlovat svou identitu, obzvláště v případech, kdy by ji jeho okolí nemuselo přijmout a mohlo by tak dojít k závažným následkům. Emi697 sice není úplně kluk, ale vystupuje tak. Sociální tlak k tomu podřídit se a přijmout binární genderovou roli je natolik silný, že se mu podřídí. Každý se s takovou situací vypořádává jinak, ale některé způsoby bývají podobné²⁶.

²⁵ Emi je ftm (female to male)

²⁶ Uvádím pouze příklady, které popisovali mí informanti. Podobných způsobů může být více, mohou se vzájemně překrývat. Zároveň jeden člověk může používat více způsobů v závislosti na dané situaci, ve které se nachází.

Někteří non-binary lidé se přikloní k binárnímu genderu, který není jejich biologický, ale který odpovídá více jejich vlastnímu vnímání genderu (jako například Emi697).

V takovém případě vystupují vzhledem i chováním jako daný gender, přizpůsobují tomu také jazyk, zájmena apod.

Nicola: Je to taková složitá situace, ale v zásadě je to tak, že prostě se tak nějak více méně přikláním k tomu mužskému genderu, protože tady musím.

KF: Mhm.

Nicola: Takže jako jinak ani nejde, aby jako člověk moc nevyčníval. A i mi jsou bližší ty mužský stereotypy, taková ta mužská prezentace v uvozovkách, já nevím, kalhoty, košile a i mám takový v uvozovkách mužnější zájmy, ale fakt to pro mě neznamená asi až tolik, jako když tomu takovou váhu přikládají jiní. [Rozhovor Nicola, 22. 9. 2017]

Protože se Nicola musí přiklonit k jednomu binárnímu genderu (čeština ani společnost mu nedovolují prezentovat se neutrálně), přiklání se k mužskému genderu, který je mu bližší. Oblečení i zájmy popisuje jako spíše mužnější, odpovídající představě společnosti o mužském genderu. Osobní a sociální identita je v takovém případě v relativní shodě. Gender Nicoli je v souladu s tím, jak se obléká a prezentuje.

Další se snaží oprostít od konotací, které se pojí s binárním genderem, ať již se to týká jazyka (např. užívání neutrálních zájmen), těla a vzhledu, či stereotypů a představ. Někteří kombinují prvky, které jsou přisuzovány buď mužům, nebo ženám. Vraťme se na chvíli ke kapitole o těle. Jedním ze způsobů je samotný náhled na to, jak společnost přiřezuje gender určitým věcem, který popsal Olli:

Olli: You know, look, I like who I am and I like wearing the clothes I have and I don't think my clothes have gender at all. I don't think make-up has a gender. [Rozhovor Olli, 21. 9. 2017]

Společnost má tendenci přiřazovat gender téměř všemu. Pro tuto chvíli nemám na mysli jazykovou stránku, kdy slova (například v češtině) mají buď ženský, mužský, nebo střední rod a která jsou tak inherentně genderovaná, což má vliv na to, jakým způsobem danou věc vnímáme. Co mám na mysli je dělení např. oblečení, doplňků, hraček pro děti, barev, na ty, které jsou určeny pro muže a pro ženy. Někdy je porušení těchto „pravidel“ považováno přinejmenším za nevhodné, v mnohých případech za nepřístupné, a pokud se člověk odchýlí od normy, může se setkat s posměchem, šikanou i vyloučením z komunity (skupiny přátel, rodiny...). Nejvýrazněji se to týká právě oblékání, případně užívání make-upu (což ostatně zmiňovala již Noelle a částečně i Viari).

Oddělení oblečení od genderu umožňuje i samotnému Ollimu se od něj odpoutat. Tedy, pokud Olli nepovažuje své oblečení za genderované, pomáhá mu to ujistit svou vlastní identitu a zároveň mu to umožňuje prezentovat se způsobem, který z jeho pohledu nevyjadřuje žádný gender. Trochu jiným způsobem situaci popisuje Vesper:

Vesper: For me, I enjoy wearing clothing that is seen as androgynous, such as jackets and pants, and I despise wearing dresses or other clothing that associated with being feminine

Vesper: I found that androgynous clothes and sport bras obscuring my figure made me feel very comfortable. [Rozhovor Vesper, 18. 9. 2017]

Vesper popisuje své oblečení jako androgynní, tedy takové, které úplně nevyjadřuje gender, nebo alespoň není asociováno s ženským genderem a femininitou. Preferuje takové oblečení, protože zakrývá její postavu a cítí se v něm pohodlně. U Vesper se spojuje osobní náhled na její gender (distancování se od ženského genderu) s pohledem společnosti na kalhoty a bundy, na které společnost do jisté míry nahlíží neutrálně.

V neposlední řadě, někteří non-binary lidé jsou na veřejnosti nuceni prezentovat se jako gender, který je jim přisuzován. V takovém případě se osobní genderová identita odlišuje od té sociální. Sami pro sebe vnímají svůj gender způsobem, odlišným od toho, jak jejich gender vnímá společnost. V závislosti na kontextu se pak může jejich genderu (i jeho prezentace) proměňovat. Pokud jsou například v kruhu přátel, u kterých jsou out a kteří respektují jejich gender, mohou se obě identity více méně shodovat. Pokud ale jsou v okruhu lidí, kteří nerespektují jejich gender, nebo u kterých nejsou out, mohou být nuceni podřídit se sociálnímu tlaku a genderu, který jim je skrze něj přidělen. Přepínají tak mezi oběma gendery, které jsou více či méně ovlivněné společností (tím druhým).

Okolí vás nutí nosit oblečení podle toho, jaký gender podle nich máte. Je jim jedno, že je vám takové oblečení nepříjemné, necítíte se v něm dobře a proto jej ani nechcete nosit. Když namítnete, že je přeci úplně jedno, co nosíte, odbíjí vás s tím, že k tomu podle nich správnému oblečení musíte ještě dozrát, že časem pochopíte, že jej musíte nosit, ale zatím nejste ještě dost dospělí. Tak žijete pod tlakem přizpůsobit se názorům společnosti na vás. A mnohdy je vám z toho na nic.

Jak vidí sebe ve vztahu k lidem

Ještě než se dostanu k tomu, jak společnost, tedy ten druhý, pohlíží na non-binar lidi, krátce zmíním, jak se non-binary lidé vidí mezi lidmi s binárním genderem.

Viari: As an engineering, i'm almost always around cis men ... and I do feel like I belong to them in some way, in a weird "these are my people / this is my group"-feeling of belonging. I can be around cis women, and in some senses I do relate to them, but there's still some sense of "we are not /one/" (as in, we're somehow different") [Rozhovor Viari, 15. 9. 2017]

Viari se díky své pozici inženýra pohybuje výhradně mezi cis²⁷ muži, u kterých cítí, že k nim jistým způsobem patří. „Toto jsou mí lidé/ toto je má skupina“, říká. Naproti tomu, ačkoliv může být okolo žen a v některých případech se s nimi ztotožňuje, necítí se být jednou z nich, ale cítí, že se nějakým způsobem odlišují.

Pocit náležení a nenáležení k jednomu či druhému genderu se může u non-binary lidí projevit již v dětství. Svou zkušenost s tím popisuje Finley:

Finley: I guess, growing up I never really felt comfortable with other girls. Talking or playing or anything of the sort; there was always this fear in the back of my mind that they found me inadequate and were laughing at me behind my back. [Rozhovor Finley, 20. 9. 2017]

Když vyrůstal, nikdy se necítil pohodlně v okolí ostatních holek. Již v té době mu něco říkalo, že k nim nepatří. Finley mluví přímo o strachu z toho, že na to nějak dojdou a budou jej považovat za neadekvátního, strachu z toho, že se mu budou posmívat.

Pocit nepatřičnosti vás provází již od dětství. Není to ten, „tradiční“ pocit, že nikam nezapadáte. Je specifictější. Máte pocit, že nezapadáte mezi ostatní holky. A nezapadáte ani

²⁷ Cis (= cisgender) je označení používané pro osoby, jejichž gender je totožný s tím, jaký gender jim byl připsán společností.

mezi kluky... nejste kluk.... teda, to je to, co vám říkají ostatní, tak to musí být pravda, ne? Šatny, záchody... všude se cítíte jako cizinec, připadá vám, jakoby na vás všichni hleděli a snažili se vám naznačit, že jste na špatném místě. Vyhybáte se očnímu kontaktu, raději se díváte na podlahu a přejete si, abyste byli co nejdřív pryč. Máte strach, ale nemáte kam jít, protože takhle vás přeci vidí ostatní, vy tam přece máte patřit, všichni to tvrdí... tak proč ten špatný pocit?

Jak je lidé vidí

V předchozí části jsem psala o tom, jak non-binary lidé pracují s binárním pojetím genderu. Nyní se zaměřím na to, jakým způsobem vnímá společnost non-binary gendery. Nejprve uživatel Discordu SpookC21:

SpookC21: All of mine are older so there's no point in trying to correct them as I don't fit on their binary perception of gender. [Discord, 21. 12. 2017]

Spook si povzdechl nad tím, že nemá cenu vysvětlovat jeho příbuzným, že je non-binary, protože stejně nezapadá do jejich binárního vnímání genderu. Non-binary lidé se s podobným negativním postojem setkávají poměrně často. Nicola se rozpovídal o tom, jak jej vnímají ostatní.

Nicola: Že se mi stává, že lidi právě říkají jako, teda oni to neříkají mně, ale říkají si to sobě „je to kluk, nebo holka?“ a jako, ne že by to říkali úplně lichotivým tonem, ale já si to většinou beru jako kompliment, pokud to není nějaká banda holohlavých, tak to beru jako že mě nejdou zmlátit, ale že jenom přemítají.

Nicola: A teda jako kluka mě brali jenom asi dvakrát, což mě trochu mrzí, ale na druhou stranu já ještě jako nejsem na hormonech, takže to chápu no, ale. [Rozhovor Nicola, 22. 9. 2017]

Lidé Nicolu jako muže moc nerozpoznávají. Většinou jej považují za ženu, anebo si nejsou jistí a ptají se, jestli je holka nebo kluk. Nicolovi to moc nevádí a považuje podobné komentáře za kompliment. Společnost se tak mnohdy přes velkou snahu non-binary lidí stále zaměřuje na vzhled a rozeznatelné části těla, které spojují s jedním nebo druhým binárním genderem. Ačkoliv to podle Nicoli na něj moc nemá vliv, tak tlak společnosti na jeho identitu je velký, ať už je více či méně uvědomovaný. Projevuje se především tím, že se přiklání ke stereotypnímu oblékání i koníčkům (jak bylo popsáno v předchozí podkapitole). Jakmile ale dojde ke střetnutí jeho vlastního pojetí genderované identity s pohledem společnosti na gender, jen v málo setkáních bude jeho vlastní pojetí dominantní. Později Nicola přiznal, že jej rozpoznávají jako ženský gender, protože ještě nezačal hormonální terapii, která by mu pomohla (a na kterou se chystá).

V sociokulturním kontextu zaměřeném na binární vnímání genderu může být velmi obtížné rozpoznat gender člověka, který se s takovým vnímáním neztotožňuje. Podívejme se nyní na roli Tumblr v utváření genderu mých informantů.

Gender a Tumblr

If I didn't join Tumblr, I would probably still think that there's something terribly wrong with me. - Kayden

Kayden vyjadřuje sentiment, který je vcelku typický pro ostatní non-binary uživatele Tumblr. Právě to je důvodem, proč tuto sociální síť ve své práci zmiňuji. Vliv Tumblr na genderovou identitu mých informantů je velký, neboť pro valnou většinu z nich to byl právě Tumblr, kde se poprvé dozvěděli o existenci non-binary genderů. Stal se tak pro non-binary lidi zdrojem informací a pro mnohé i místem, kde mohou být sami sebou. Právě o tom pojednává následující kapitola.

S Jessym jsme si povídali o Tumblr a jeho zkušenosti s ním:

KF: Did Tumblr help you?

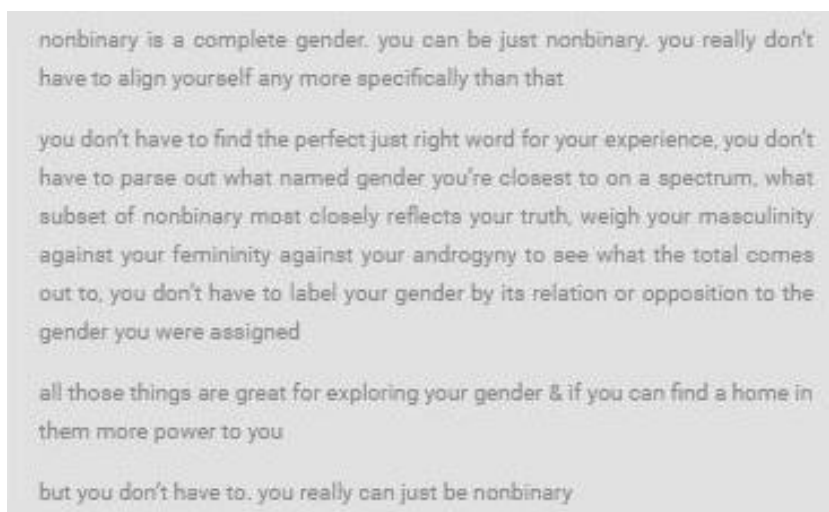
Jesse: Yes definitely, i now identify as non binary, a term i didn't even know before tumblr

Jesse: The community was open and welcoming. I was questioning my gender identity but kind of thought you had to be either male or female i didn't realise there were people like me who felt like both, neither, or a completely different gender all together.

Jesse: I then came to terms that I could be me. I realised I was genderfluid non binary and I prefer they/them pronouns. This gave me a lot more confidence in myself, knowing i wasn't the only person outside of the binary. [Rozhovor Jesse, 19. 9. 2017]

Kromě toho, že pro Jesseho byl zdrojem informací, neboť o non-binary genderech předtím neslyšel, pomohl mu Tumblr a lidé na něm s nalezením jeho zájmen. Především mu pak dodal

pocit sebejistoty v tom, že není jediným non-binary člověkem. Jedním ze způsobů, jakým si non-binary lidé vyjadřují podporu, je vytváření a sdílení nejrůznějších pozitivních postů:

Obr. 9.1 Příklad Tumblr postu vyjadřujícího podporu (zdroj: autorka)

Príspevek z obr. 9.1 je určen pro non-binary lidi i pro ty, kteří se snaží přijít na svou generovou identitu. Ujist'uje ostatní v tom, že identifikovat se jako non-binary člověk je dostačující a pokud člověk nechce, nemusí se přiklánět ať už k femininnímu, nebo maskulinnímu. Pro jedince, který se neztotožňuje ani s jedním z binárních genderů, ale který je k tomu nucen svým okolím, takové ujištění může přinést více sebejistoty v jeho identitě.

V podobném duchu je napsán i následující post:

Obr. 9.2. Příspěvek *It's okay* (zdroj: autorka)

Tentokrát se post zaměřuje na ujištění non-binary lidí a lidí s různými gendery, které nemusejí být tak známé. Když se člověk identifikuje s takovým genderem (nebo když třeba používá méně obvyklá jména), může mu připadat, že je s ním něco v nepořádku, proto jsou podpůrné posty poměrně časté.

Využívání Tumblr

Kromě toho, že Tumblr slouží jako zdroj informací, mě zajímalo, jakým dalším způsobem uživatelé stránku užívají ve vztahu ke svému genderu. Mnozí z mých informantů jej používají ke sdílení svých vlastních myšlenek a zážitků:

Billy: I don't do it so much, but sometimes I do vent posts when I am feeling upset about my family not accepting me or stuff like that. [Rozhovor Billy, 12. 9. 2017]

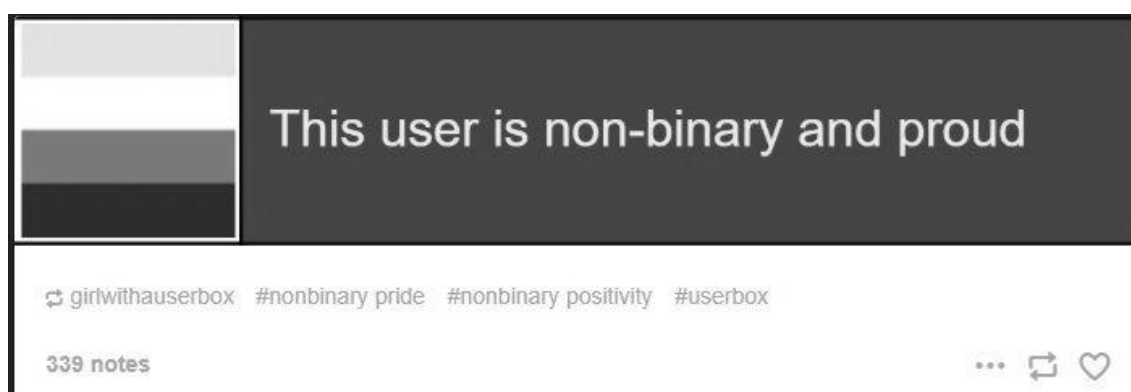
Billy na svůj blog občas píše například o negativních situacích spojených s jejím genderem, třeba, že ji její rodina neakceptuje. Když jsme si s Billy povídaly, řekla mi, že největší problém s tím, že je agender, má její máma, podle které se jedná pouze o fázi a výmysl k upoutání pozornosti.

Podobně využívá svůj blog i Nicola:

Nicola: Jo, párkrát jsem nějaký ty reflexe tam postoval, většinou to bylo takový, že buď mě něco naštvalo, nebo naopak já nevím „Jo, zrovna dneska konečně, když jsem nastupoval do toho autobusu, tak nějaká paní mi řekla „hej ty kluku uhní“ a já sem se cítil úplně nejlíp něco takovýho, spíš jako zkušenosti ze života. [Rozhovor Nicola, 22. 9. 2017]

Nicola si vzpomněl na jednu situaci, kterou na blogu zmínil a to sice, když ho nějaká paní v autobuse nazvala klukem. Setkání to sice v podstatě nebylo příjemné, ale pro Nicolu, který se identifikuje jako demiboy a který má problém s tím, že jej ostatní pořád rozeznávají jako holku, převážilo nadšení z toho, kdy jej někdo rozeznal jako kluka. Podobné situace, kdy non-binary osobu někdo náhodný rozezná jako gender, se kterým se identifikují a který se snaží prezentovat²⁸, bývají pozitivní a non-binary lidé z ní mívají radost a svěřují se s ní ostatním non-binary lidem. Pro ostatní non-binary lidí, kteří třeba nemají takovou pozitivní zkušenost, je to povzbuzení, že i jejich gender může být akceptován a rozeznán.

Jiným příkladem může být sdílení postů, vyjadřujících vlastní gender:

Obr. 9.3 Non-binary a hrdý (zdroj: autorka)

Obr. 9.3 ukazuje post, který na svém blogu sdílel jeden z mých informantů a deklaroval tak svůj gender.

Další funkcí, kterou na Tumblr non-binary lidé využívají, je psaní poradním blogům a zapojování se do diskuzí. Poradní blogy (*advice blogs*) jsou takové blogy, které se zaměřují většinou na jedno téma (například pomoc agender lidem), kam mohou ostatní napsat (i anonymně) a požádat o radu, sdělit svůj zážitek nebo se prostě jenom vypovídat. Odpovědi pak zveřejňují na blogu, kde si je mohou přečíst i ostatní uživatelé. Někdy na nich lze nalézt

²⁸ V angličtině se pro to používá označení *passing (to pass)*

zdroje a odkazy na další internetové stránky, či základní informace o dané problematice (genderu, sexualitě apod.). O takových blozích jsme si povídali s Billy:

KF: Yeah, okay. So, did you ever write to any of the advice blogs?

Billy: I remember once asking if my non-binary gender could change over time. I was really confused because I was 14 or 15 and I was just starting to experiment with label demi-girl, which is like kind of girl but not.

KF: Yeah, yeah I've read about demi-girls and demi-boys.

Billy: And yeah I was asking if I could identify as one thing and go by this name or that name and those pronouns.

KF: Did you get a response for your question?

Billy: Yes. I actually did. It left me happy you know. Because they were like yes, you can do anything you want. If you feel this way today and the other way tomorrow, don't feel bad or anything, because it is your own gender. And it can change anytime and it is okay. So I found relieve, you know. [Rozhovor Billy, 12. 9. 2017]

Vzhledem k tomu, že se běžně gender považuje za binární kategorii, povědomí o non-binary genderech není velké, může to v době, kdy se člověk začíná s takovým genderem identifikovat, přinést mnoho otázek. Billy si vzpomněla na jednu situaci, kdy právě na jeden z poradních blogu napsala dotaz, jestli se může gender člověka změnit. Odpověď, kterou dostala, ji potěšila a uklidnila.

Dorian má také zkušenost s poradními blogy, ale spíše než by na ně psal sám, pročítá odpovědi ostatních lidí, které jsou nápomocné i pro něj:

Dorian: Yes, sometimes I did but mostly I was (and I still am) reading what was already there.

Dorian: I try to join conversations from time to time, though! [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Kromě toho řekl, že se občas účastní i různých konverzací.

KF: Mhm. What kind of conversations?

Dorian: Like the one we're having right now, for example. Where people just talk about their experiences. At the beginning of my journey I wasn't really sure what I was searching for or what I want to know, so what helped me the most was just talking with and reading about what others have experienced.

*their experiences [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Komunikace v jeho případě probíhá pomocí standardních funkcí, kterými Tumblr disponuje, tedy reblogy, tagy, odpovědi na příspěvky. Témata diskuzí se většinou zaměřují na sdělování vlastních zkušeností, což Dorianovi pomohlo hlavně v začátcích. Jak bylo zmíněno již dříve, právě možnost promluvit si s někým s podobnou zkušeností je pro non-binary lidi velmi přínosné, neboť se tak necítí sami. Sdílením vlastních zážitků si v podstatě pomáhají s utvářením genderu navzájem a to sice skrze šíření informací a upozorňováním tak zjistí, jaký mají gender.

Protože na Tumblr ani nikde na internetu nebyli moc zastoupeni agender lidé, Olli se rozhodl to napravit. Spolu s jeho kamarádem založili vlastní poradní blog:

Olli: I didn't want to do it alone and so we started this blog and we just try to, I don't know, show more representation and we wanted it to be more normal blog. Not something that was strictly about gender, but like a blog that was, that also had other stuff, that was normal, so for it to be normal we had other queue and funny stuff and just for people to know that agender people are completely welcome there and it is meant for them. [Rozhovor Olli, 21. 9. 2017]

Podle popisu Olli se nejedná čistě o poradní blog, ale blog jeho cílem je vytvořit prostor pro další agender lidi, který je kompletně otevřený. Olli pokračoval dál:

Olli: And about agender specifically, we like to make encouraging posts, we like to make things positive, we try to do as little discourse as possible.

Olli: I am very tired of seeing gender discourse and sexuality discourse and political discourse, so I just wanted little place that was free of that. Not that we don't have political opinions or things like that. We do, when it is important, we show it, but we try to keep things very down, because you know, a lot of agender people are already in my experience, lot of them have anxiety and depression and other issues

Olli: Because how they've grown up transgender and so I want to make positive happy place for everybody. [Rozhovor Olli, 21. 9. 2017]

Olliho blog se snaží víceméně držet stranou diskurzu o gender. Místo toho je jeho cílem vytvořit alespoň malý koutek internetu, kam se mohou ostatní agender lidé přijít rozveselit a nabrat trochu positivity.

Na závěr této části ještě jedna odpověď Doriana, která, podobně jako ta Kaydenova z úvodu, shrnuje Tumblr a jeho důležitost pro non-binary lidi (tedy, samozřejmě, co se týká mých informantů):

Dorian: Without tumblr? I don't think it would have been possible for me to learn so much and come to terms with me - and in this case with my gender identity at all

Dorian: Tumblr (the people on tumblr) was the first place where I felt validated

[Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Pro Doriana byl Tumblr prvním místem, kde cítil, že je jeho gender validní. Není to zas tak překvapivé, neboť Tumblr je často považován za mnohem otevřenější místo, kde je možné otevřeně mluvit o záležitostech týkajících se genderu, ale třeba i sexuality a nalézt o nich důležité informace. Mohou zde být sami sebou, používat zájmena apod., které jsou jejich a protože komunikace na Tumblu probíhá především v angličtině, lidem s genderovanými rodnými jazyky umožňuje užívání neutrálních zájmen a tím i prezentovat svou genderovou identitu. Je tak místem, kde můžou sdílet své pocity, své zážitky a myšlenky, kde mohou komunikovat s ostatními non-binary lidmi a nalézt tak podporu, které se jim nemusí dostávat v jejich offline okolí.

Je Tumblr bezpečné místo?

Tumblr je místem, kde se nejen setkává spousta non-binary lidí, ale kde spolu komunikují a různými způsoby prezentují svůj gender. S informanty jsme si povídali i o tom, jestli považují Tumblr za bezpečné místo k takovému sebevyjádření. Povětšinou se všichni shodli, že do jisté míry může být Tumblr bezpečný, přičemž hodně záleží na tom, jak si člověk svůj Tumblr zařídí, koho bude sledovat a komu dovolí, aby jej sledoval. Podle mých informantů je také

důležité uvědomit si, že i zde se pohybují lidé, kteří nemusí nutně schvalovat non-binary genderové identity a šířit tak negativitu. Nejvýstižněji to shrnula Aubrey:

KF: Would you say Tumblr is safe place for gender presentation?

Aubrey: that's a great question, because I think it is safe if you follow the right people and if you have the right people follow you.

KF: Definitely.

Aubrey: But if you have somebody who necessarily don't believe that agender is a thing and they get mad about it, I feel like that could get dangerous and you could start getting a hate mail [Rozhovor Aubrey, 16. 9. 2017]

Podobně situaci popisuje i Dorian.

Dorian: On one hand yes, on the other... Well, I think a lot people felt/feel like I do about it, there's no other platform I know where it's possible to learn so much, to experience and express so much different feelings, orientations ect. And I felt (and still feel) safer to talk about things here than I do in real life. [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Dorian vyzdvihuje Tumblr právě jako zdroj informací, přičemž říká, že nezná jiné místo na internetu, kde by se člověk mohl dozvědět víc věcí o non-binary genderech. Zároveň je pro něj Tumblr místem, kde může bezpečně mluvit o své identitě, na rozdíl od jeho offline života. Většina mých informantů má s Tumblr dobrou zkušenost, podařilo se jim najít komunity, ve kterých se mohou navzájem podporovat a které jsou zdrojem informací. Dorian se se mnou podělil o pár negativních zážitků:

KF: Can you tell me what kind of bad experiences did you have? If you don't mind talking about it.

Dorian: I don't publish most of the negative asks I get but I often check my ask box and find a couple of hate messages. Anon, of course. About two weeks ago someone called me faggot. Or they tell how disgusting lgbt+ - people are and that I should be ashamed. [Rozhovor Dorian, 26. 9. 2017]

Ačkoliv si člověk může vlastní blog poměrně dobře kontrolovat, někdy se nedá negativitě vyhnout. Anonymita, kterou Tumblr poskytuje, je tak na jednu stranu pro non-binary lidi užitečná, na druhou stranu se za ni ale mohou schovat i lidé s negativními komentáři.

S Nicolou jsme se poměrně dlouho bavili o Tumblr, genderu, jiných sociálních sítích a situaci v České republice. Nicola také zastává názor, že Tumblr může být bezpečným místem, ale záleží na tom, koho člověk sleduje. Zároveň dodal, že je pozitivnější, než jiná místa na internetu. K tomu dodává:

Nicola: Ohledně Tumblr a možná i transgender komunity mě napadá, že třeba v zemích, kde ta transgender komunita nebo ta non-binary komunita není moc jako živá, tak je to skvělý místo, kde právě můžou najít lidi, který jako sdílí ty zkušenosti, který si můžou poradit a jako na Facebooku jsou nějaký skupiny, většinou tajný

KF: Mhm.

Nicola: Nebo jako uzavřený, ale na tom Tumblr je to takový mnohem volnější, líp si tam člověk najde jenom určitéj okruh lidí, který sou mu podobný v jinejch věcech, takže jako si s něma snadnějc porozumí. [Rozhovor Nicola, 22. 9. 2017]

Člověk většinou má svůj blog zaměřený na nejrůznější okruh svých zájmů a je, jak říká Nicola, mnohem jednodušší najít ostatní lidi s podobnými zájmy. Stačí se podívat na blog, který se vám líbí a podle toho se rozhodnout, jestli ho začnete sledovat. Stejně jednoduše můžete někomu napsat zprávu a začít se s ním bavit. Kdežto v případě Nicolou zmiňovaného Facebooku a skupin, které jsou tajné, musíte nejprve znát někoho, kdo vás do ní pozve. K Facebooku dodávám ještě jeden detail, který jej od Tumblr odlišuje:

KF: Navíc na tom Tumblru, když zmínils ten Facebook, tak na Fejsu máme většinou všichni kamarády ze školy, rodinu a tak a tam kdyby něco prosáklo, tak to nemusí být úplně ideální.

Nicola: Mhm, mhm. To je další věc, že v tomhleto je Tumblr... a zase zejména pro jako lidi z postsovětských zemí a jako strašně bezpečný místo v tom, že kromě nějakých fandomovejch nadšenců to většinou málokdo zná. Tak je většinou bezpečný se tam zapojovat do nějakých ať už diskuzí, jenom tam brouzdat a sledovat blogy a podobně. [Rozhovor Nicola, 22. 9. 2017]

Tumblr není u nás tak známí, takže je mnohem bezpečnější si na něm založit vlastní blog, protože člověk nemusí mít takový strach, že ho někdo objeví. Jak říká Nicola, tuto stránku znají povětšinou lidé z nejrůznějších fanouškovských skupin. Z tohoto důvodu je také mnohem snadnější se na něm zapojovat do diskuzí týkajících se genderu, než třeba právě na Facebooku. Tento faktor anonymity, který Tumblr poskytuje a který jsem zmínila i já, když jsme si s Nicolou povídali, je pro non-binary poměrně podstatný.

Gender kontextuální

Doteď jsem se zabývala jednotlivými částmi, skrze které se genderová identita projevuje nebo které na ni nějakým způsobem působí: od osobní identity, přes tělo, jazyk až po vliv společnosti a Tumblr. V této závěrečné kapitole se je pokusím uvést do společného sociálního kontextu.

Nejprve se podívejme znovu na teoretické přístupy, popsané v první kapitole. Butler nahlíží na gender jako na performativní akt, tedy, že je gender předváděn. West a Zimmerman jej vidí jako to, co člověk dělá. V jejich pojetí vychází gender z interakcí (West, Zimmerman 1987: 129). Oba dva přístupy lze vztáhnout i na non-binary gendery, ale zároveň myslím, že způsoby, jakými non-binary lidé utvářejí svůj gender a jak s ním pracují, jsou trochu specifitější.

Bucholtz a Hall nahlíží na identitu (a Hall i na gender) skrze indexikalitu, tedy skrze slova, k jejichž správnému porozumění potřebujeme znát kontext dané promluvy. V kapitole Jazyk a gender jsem popsala, jak indexikální výrazy využívají non-binary lidé Bucholtz a Hall však dle mého názoru poněkud opomíjejí právě onen kontext, který je tak důležitý pro indexikální výrazy, anebo jej pojmají více či méně omezeně. Jak jsem zmínila, kontext dané interakce je v případě nebinárních genderových identit důležitý. K rozšíření jejich pojetí proto využiji deiktické perspektivy Samka, která staví na deiktických a indexikálních výrazech.

Deiktická perspektiva

Nejprve se vrátím k části o jazyku a k indexikálním výrazům, jichž využívá deixe. Deiktické výrazy jsou pak podobně jako indexikální výrazy, taková slova, k jejichž správné interpretaci potřebujeme znát kontext. „Prototypickou deixí se rozumí všechny jazykové prostředky, kterými se (po)ukazuje ven z jazyka a které získávají jednoznačný obsah teprve tehdy, jsou-li

použity v konkrétním kontextu nebo situaci“ (Samek 2016: 14). Deiktické výrazy se mohou dělit do tří kategorií. První je osobní deixe, která může být zastoupena například výrazem já. Ke správnému určení, koho ono já zastupuje, musíme znát kontext, kdo jej pronáší.

V souvislosti s osobou se hovoří o tzv. personální ose deixe (Samek 2016: 15). Dále následuje prostorová osa deixe, u které je důležité znát situovanost mluvčího v prostoru. Poslední variantou je časová, nebo také temporální, osa deixe, která „vychází z teď promluvy, tedy z okamžiku, kdy byla aktuálně vyslovena“ (Samek 2016: 15). Všechny tři deiktické osy se pak střetávají v origu, které je středem subjektivní orientace přítomné v myšlení každého mluvčího, přičemž origo lze popsat jako zde-ted'-já (Samek 2016: 15). Pro nahlížení na jazykové a společenské jevy skrze deixi zavádí Samek vlastní pojem deiktická perspektiva (Samek 2016: 16). Samek zároveň dodává, že každý deiktický výraz obsahuje i menší symbolickou složku.

Podívejme se, jak jednotlivá témata této práce korespondují s jednotlivými deiktickými osami. Osobní genderová identita, tedy to, jak se člověk sebeidentifikuje, jaký gender má (vyjádření typu „já jsem já“ nebo „jsem člověk, ne žena“), je součástí personální osy deixe. Této osy se částečně dotýká i tělo, především právě pohled non-binary člověka na vlastní tělo, to jak jej vnímá, jak s ním nakládá (včetně například oblékání). Tělo je ovšem trochu i prostor a čas, tedy, dotýkají se ho i prostorová a časová osa deixe. „I čas a prostor jsou přece sociálně strukturovány a samy přispívají k sociální strukturaci oné domény, v níž se odehrávají sociodeikticky zabarvené komunikační akty“ (Samek 2016: 69).

Člověk se právě skrze své tělo dostává do bezprostředního kontaktu s jeho fyzickým okolím a zároveň okolí na člověka nahlíží mimo jiné, i skrze jeho tělo (ať již je to vzhled, nebo právě nazírání genderu). Člověk, tedy jeho tělo, se tak pohybuje v prostoru a je prostorem ovlivňován.

Časová osa deixe je další důležitou součástí, neboť čas je také identitotvorný: například stárnutí těla nebo vývoj sebepojetí v čase. Tělo se proměňuje v čase, jako člověk se proměňuje v čase, zároveň se také proměňuje v čase a prostoru, a od interakce k interakci. Vždyť moji informanti často mluvili o tom, co bylo v dětství, co bylo předtím a co je teď.

Prostorovou osu deixe pak může v širším smyslu zastoupit společnost, respektive sociální deixe a její vliv na člověka. Foley definuje sociální deixi jako „vyjádření některých parametrů relativní sociální pozice jednoho nebo více lingvistických interaktantů, ať už mluvčího, adresáta, nebo dokonce i diváka přihlížejícího interakci“ (Foley 1997: 313). Tedy to, jaký gender člověku přisuzuje společnost, jak se k genderu staví, včetně nejrůznějších pravidel a norem zmíněných v předešlých částech práce. Mohou ji však zastoupit i ostatní osy.

Zbývajícím tématem, které ještě nezaznělo, je jazyk. Již samotné podstaty deixe, prostoupen všemi částmi, všemi osami, ať již v tom, jak non-binary člověk mluví sám o sobě, zájmena, jak o nich mluví společnost apod. a proto se bude různě prolínat i dalšími částmi této kapitoly.

Samek píše, že „[n]ěkterá deiktika přímo vyjadřují a ovlivňují konstrukci sociálních identit (my – vy; vy – oni; my – oni), a stávají se proto nástrojem dynamiky začleňování lidí do určitých pomyslných skupin nebo naopak jejich vyčleňování“ (Samek 2016: 15). Případy, ve kterých se člověk považuje za člena dané skupiny (onoho my), nazývá autodeixí, zatímco skupinu, za jejíž člena se nepovažuje (označuje je za oni), nazývá heterodeixí (Samek 2016: 16).

Vrátíme-li se k případu Viari, která se neztotožňuje s ženami a nepovažuje se za součást jejich kolektivního my. Zároveň se úplně neztotožňuje s kolektivním my mužů. Pro ni jsou obě skupiny někým jiným, jsou to oni, tedy muži a ženy jsou jako (částečná) heterodeiktika. Podobně to má i Finley a mnoho dalších non-binary lidí.

Pluralita orig a kontext

Samek zdůrazňuje, že v některých situacích je dobré uvažovat o tom, že komunikace obsahuje pluralitu orig a ne pouze jedno origo a to tehdy „jestliže za komunikát jako celek považujeme bezprostřední sekvenci několika komunikačních výměň“ (Samek 2016: 52). K takovému pohledu, říká Samek, se dostaneme, pokud budeme na komunikaci nahlížet „z hlediska kontextu ustaveného pluralitou účastníků mluvní situace a sociálních vztahů mezi nimi“ (tamtéž).

Z hlediska personální deixe dochází mezi dvěma účastníky hovoru k neustálému přepínání mezi jejich dvěma origy (Samek 2016: 53). Jenže deixe není jednosměrný proces: zároveň s tím, jak umožňuje kontextu, aby měnil smysl textových prvků, působí i opačným směrem – spoluustavuje a rekonfiguruje vztahy v samotném (sociálním) kontextu (tamtéž).

Gender v kontextu

Známe-li všechny tři komponenty, ze kterých se skládá origo tedy zde-ted'-já, uvádí Samek, známe „pozici, která charakterizuje mluvčího a která spoludefinuje všechny ostatní výrazy ukazovacího pole, jichž použije v dané výpovědní události“ (Samek 2016: 52).

West a Zimmerman, ale i Butler zdůrazňují roli společnosti, roli toho druhého na utváření genderu, ale troufám si říct, že v případě non-binary genderů, její vliv spočívá především v kontextu a ideologiích, které se s genderem a normami pojí. Non-binary člověk, jak bylo zmíněno dříve, může s takovými ideologiemi nakládat různě: může se s některými úplně či částečně ztotožnit, může je zavrhnout, může se jimi inspirovat atd. Záleží potom na kontextu daných interakcí, ve kterých se pohybuje, která genderová identita bude v popředí: tedy, jestli gender non-binary osoby, nebo gender, který je non-binary osobě připsán (ale který není jejím genderem). Non-binary člověk tedy může mít v určitých kontextech více genderových identit: jednu, která je jeho a druhou, kterou mu přisuzuje společnost, přičemž se

obě mohou lišit. Má tedy pluralitu potenciálních orig, z nichž se v určitém kontextu aktualizuje jedno z nich.

Představme si situaci, kdy spolu hovoří non-binary člověk s mužem, nebo ženou, kteří se ztotožňují s binárním genderem. V případě offline prostředí můžeme předpokládat, že „ted“ bude shodné, neboť oba účastníci spolu hovoří v jednom okamžiku. Předpokládejme rovněž, že oba do jisté míry sdílejí stejný fyzický prostor „zde“. Otázkou ovšem zůstává, známe-li opravdu komponentu „já“ u non-binary člověka. Vzpomeňme na situace, kdy například Kai²⁹, Viari a Billy používají různá zájmena v závislosti na tom, s kým mluví (a v jakém jazyce), tedy na kontextu dané interakce. Mluví-li s někým, u koho jsou out a kdo zná jejich gender, bude jejich „já“, tedy personální osa deixe odlišná od situace, kdy by mluvili s člověkem, který jejich genderovou identitu nezná, ale pouze jim ji připisuje třeba na základě vzhledu.

Uvedme konkrétní příklad: přátelé Billy ví, že je agender, tudíž to, jak na její gender nahlíží, je shodné s jejím vlastním pojetím. Od toho se odvíjí i další aspekty dané interakce, například zájmena, která pro Billy používají. Naopak, pokud bude Billy mluvit s lidmi, u kterých není out, případně kteří její gender nerespektují, mění se kontext celé mluvní situace. Onen druhý přiřazuje Billy gender na základě binárního vnímání genderu, označí ji za ženu. V rámci této interakce se tak gender, skrze který je vnímána okolím, odlišuje od jejího vlastního genderu, což má opět vliv na zbytek interakce. Nemůžeme však přímo říct, že by se změnil gender Billy, v obou situacích se Billy identifikuje jako agender, ale s proměnou kontextu se proměňuje to, jak je gender Billy vnímán a skrze jaké normy.

Gender v podání Butler je utvářen v čase a prostou pomocí opakovaných úkonů, performativitou genderu má pak namysli opakování společenských norem. Důležitou součástí performativity je i tělo, které prostupují všechny tři osy deixe a kterými je ovlivňováno. Non-

²⁹ Kai viz str. 63, Viari str. 64, Billy str. 64 – 65.

binary člověk nějakým způsobem performuje svůj gender, avšak do jisté míry může záležet na úhlu pohledu, jakým je takový performativní akt interpretován, tedy opět, záleží na kontextu.

Například Vesper sama pro sebe interpretuje a performuje svůj gender poměrně neutrálně: preferuje androgynní oblečení a takové oblečení které zakrývá její postavu (nějaké kalhoty, mikina apod.). Člověk ovšem takové oblečení může vyhodnotit jako mužské a na jeho základě tak označí druhého mluvčího za muže. Anebo, a s tím se setkává například Hugo, jej i přes jasně maskulinní oblečení stále označí za ženu, a to kvůli biologické stavbě jeho těla. Oblečení tak do jisté míry indexuje gender, neboť je potřeba znát jednak ideologie, které jednotlivé kusy oblečení obklopují, ale zároveň je potřeba, alespoň v případě non-binary lidí, znát i kontext toho, že jsou non-binary a neztotožňují se se zmíněnými ideologiemi.

Je tak důležité rozlišit ještě jednu věc: gender a genderovou prezentaci, přičemž první se nemusí nutně rovnat druhému. Týká se to především oblékání. Společnost často přisuzuje člověku gender především na základě vzhledu a prezentace, tedy vnějších atributů, závislých na normách a interpretacích dané společnosti. Ačkoliv agender člověk nemá běžný gender, společnost mu jeden přidělí na základě jeho biologických orgánů nebo genderové prezentace. Performativita genderu Butler by tak v případě non-binary genderů mohla být pojata spíše ve smyslu genderové prezentace a její performativity v rámci dané společnosti (Butler 1990: 140). Neboť gender daného non-binary člověka zůstává pořád stejný, v závislosti na kontextu se proměňuje to, jak je na jeho gender a prezentaci nahlíženo. Protože ať již se přikloní k genderové prezentaci blízké buď mužskému, nebo ženskému genderu, neznamená to, že se podle jeho osobní genderové identity jedná o jeho gender. Non-binary člověk skrze své tělo může vyjádřit svůj gender, ale opět záleží na kontextu a na tom, jak bude jeho počin interpretován.

Společnost non-binary lidem, z jednoho úhlu pohledu, genderovou identitu nevytváří, ale svým způsobem ji vnucuje. Když tedy Butler píše, že si člověk může určit vlastní gender

jen do té míry, do které to umožňují sociální normy (Butler 2004: 7), vystihuje tím poměrně přesně situaci non-binary lidí. Sociální normy v tomto případě jsou takové normy, které jsou spojovány s binárním pojetím genderu. Protože nemají na výběr, non-binary lidé v některých případech svým vzhledem opakují normy binárního genderu, které ostatní patřičně interpretují, ale zároveň se nejedná o normy, které by reprezentovaly jejich vlastní gender.

West a Zimmerman uvádějí, že se nelze děláním genderu vyhnout (West, Zimmerman 1987: 145). Dle mého názoru záleží na tom, z jakého úhlu pohledu se na takové tvrzení budeme dívat. Jestliže na to budeme nahlížet z pohledu např. agender lidí, kteří se nehlasí k žádnému genderu, pak děláním genderu se lze do jisté míry vyhnout. Agender člověk tak může činit nejen osobním pojetím genderu, ale i například užíváním neutrálních zájmen, neutrálních označení své osoby, či například androgynním oblékáním. Žádná z těchto věcí ovšem není podmínkou bytí agender osobou. Pokud na něj budeme nahlížet z pohledu binárního genderu, který je každému člověku společností přisuzován, tak ano, vyhnout se tomu nelze, neboť většinou je dotyčný označen za muže, nebo za ženu.

Tumblr, deixe a identita

Tumblr lze považovat za zvláštní prostor, což má vliv na způsoby, jakými Tumblr napomáhá konstruovat identitu. K tomuto je první potřeba zmínit ještě jeden aspekt deixe, a to deixi na fantazmatu.

Deixe na fantazmatu „odkazuje na referenty, které nejsou obsaženy ani v situaci, ani v bezprostřední promluvě, ale jsou umístěny v našem vědomí díky fantazii a představivosti“ (Samek 2016: 75), přičemž nezáleží na ontologickém statutu těchto referentů (tamtéž). Samek, podle Böhlera, rozlišuje tři podtypy deixe na fantazmatu, přičemž pro tuto práci je nejvýznamnější právě třetí typ, který Samek nazývá „*do reality vnořená deixe na fantazmatu*“ (Samek 2016: 76; kurzíva v originále). V tomto případě origo „zůstává tady a teď, ale používá

souřadnice přítomného časoprostoru k tomu, aby na nich demonstrovalo něco, co je jeho extenzí za bezprostřední viditelný prostor“ (Samek 2016: 76). Příkladem je telefonní hovor, při kterém oba mluvčí sdílejí pouze čas. Do jisté míry do toho tak vstupuje deixe na fantazmatu, neboť si představujeme člověka, se kterým mluvíme a částečně i prostor, ve kterém se nachází. Časová deixe tak i zde působí identitotvorně, má vliv na personální i prostorovou deixi (Samek 2016: 87).

Tumblr a online prostředí obecně, můžeme považovat za poměrně specifický prostor, který napomáhá utváření identit. Není však oddělen od offline prostředí, neboť se oba dva prostory vzájemně ovlivňují a propojují, čímž právě nastává situace do reality vnořené deixe na fantazmatu. Člověk užívající Tumblr se tak v jednom okamžiku a do jisté míry nachází v offline prostředí (sedí za svým počítačem) a zároveň i v online prostředí Tumblr, přičemž obě dvě prostředí jsou svým způsobem stejně reálné.

Zároveň, podobně jako u telefonního hovoru, si i uživatelé Tumblr do jisté míry představují ostatní uživatele, se kterými komunikují, nebo pro které vytváří příspěvky. Stejně tak si, opět do jisté míry, mohou představovat sami sebe, svou vlastní identitu. V případě non-binary uživatel se může jednat právě o jejich gender.

Vraťme se ke Kai, která mluvila o tom, že v bezpečném anglicky mluvícím prostředí, vynechává ženská zájmena³⁰. Při komunikaci na Tumblr sdílíme do jisté míry pouze čas³¹, ale zároveň sdílíme velmi specifický prostor, který nevyžaduje smyslový vjem, jako při komunikaci tváří v tvář. Gender Kai není nikterak vázán na její vzhled a Kai tak může používat neutrální nebo mužská zájmena, aniž by někdo znal gender, který je jí připisován společností. K tomu, aby non-binary člověk dal najevo svůj gender a svá zájmena, slouží například popisek blogu.

³⁰ Viz strana 63

³¹ Komunikace na Tumblr je často asynchronní, tedy, jednotlivci spolu nekomunikují současně (na rozdíl od zmíněného telefonního hovoru).

Non-binary lidé tak mají volný prostor k vyjádření vlastního genderu, přičemž vědí, že bude ve většině případů akceptován³². Prostorová a časová osa deixe tak ovlivňují utváření identit. Dalšími příklady, kdy Tumblr jako specifický prostor napomáhá utváření identit, mohou být spjaty s osou často zmíněnou bezpečností k vlastnímu sebevyjádření, kde má non-binary člověk možnost o genderu svobodně psát a být tak, kým chce.

Způsoby interpretace

Závěrem menší zamyšlení nad tím, jakými způsoby lze non-binary gendery interpretovat, respektive nad tím, že neexistuje jedna jasná interpretace, jeden jasný způsob, jak na ně nahlížet.

Jednotlivé interpretace, které zde nastíním, do jisté míry reflektují různé nebinární gendery. Zároveň však svým způsobem a do jisté míry, je každá z nich aplikovatelná na jeden konkrétní gender (tedy, jeden gender lze interpretovat těmito různými způsoby). Důležité je říci, že ony interpretace nejsou vůbec nijak pevně ohraničené, vzájemně se propojují a ovlivňují a především, každá z nich může vyvstat do popředí v jiném kontextu. Stejně tak se nejedná o nějaký konečný výčet, pouze několik možností.

Všechny gendery. Takové interpretaci asi nejvíce odpovídá non-binary gender, neboť člověk identifikující se s ním se může zároveň identifikovat s kombinací nejrůznějších genderů, tedy, v podstatě všech genderů. Do jisté míry na sebe může nabírat všechny gendery.

Dočasný konkrétní gender. Tato interpretace je závislá na kontextu snad nejvíce, neboť v jejím rámci na sebe člověk nabírá jeden konkrétní gender (ať už je nebo není binární).

³² Samozřejmě, výjimky se mohou objevit, ale ze zkušenosti mých informantů je jich na Tumblr mnohem méně, než v offline prostředí.

Oslabený gender. Tato interpretace je nejbližší genderflux genderu, u kterého se může proměňovat intenzita genderu člověka. Člověk se někdy identifikuje s genderem více, někdy méně.

Žádný gender. Takto bývá nejčastěji interpretován agender gender, tedy, že člověk nepocituje, či nemá žádný gender.

Jak jsem však zmínila, těmito způsoby lze interpretovat i jeden gender spadající pod zastřešující termín non-binary. Uvedu to na příkladu agender, protože s ním se identifikuji i já a tudíž mohu proměnlivost genderové identity nejlépe popsat na vlastní zkušenosti.

Začnu s poslední zmíněnou interpretací: žádný gender. To je moje nejčastější osobní interpretace: ve svém vlastním pojetí nemám žádný gender. Obtížněji se to popisuje, ale v běžném životě se většinu času necítím ani jako žena, ani jako muž, ale ani jako nic mezi tím. Píši většinou, protože někdy nastává situace, kdy se v malé míře identifikuji s mužským genderem. Jedná se ale většinou o pocity spojené s mou genderovou prezentací a tím, že je mi maskulinní prezentace, potažmo mužský gender, mnohem bližší, než ten ženský. Lze jej tedy interpretovat jako oslabený gender.

Dočasný konkrétní gender nabírám v podstatě vždy, když s někým komunikuji, neboť mi je připisán ženský gender (ve vzácných případech agender gender), který v daném kontextu dočasně zastávám (ona dočasnost je však do jisté míry relativní, neboť tento gender musím zastávat prakticky pořád). Interpretace všechny gendery je malinko složitější, ale ve své podstatě, podle různých interpretací a kontextů, zastávám všechny gendery, ať už svou prezentací, pod vlivem okolí, nebo prostě tím, že si jednou za čas řeknu, že chvíli budu jedním z binárních genderů.

Lze tedy vidět, jak fluidní gender může být. Neohraničeně se pohybuje od interpretace k interpretaci, od kontextu ke kontextu.

Gender a já

V návaznosti na předešlou část mi dovoluji jednu menší poznámku o vlastním genderu.

V posledním roce jsem o něm začala opět přemýšlet, avšak tentokrát trochu jinak. Doposud pro mě identifikování se s agender identitou znamenalo především odpoutání se od typických očekávání, která jsou spojena s ženami, obzvláště v oblasti oblékání. Byla to svoboda. A taky to zpětně vysvětlilo, proč již od dětství hraji výhradně mužské postavy³³ (ať již v počítačových hrách, ale například i v humorných divadelních scénkách na táborech).

Vždycky jsem se s nimi ztotožňovala více a nikdy mě nenapadlo, že bych mohla hrát (za) ženskou postavu.³⁴ Nevadilo mi, když mě oslovovali jako ženu. Můj gender byl jen pro mě, mé ujištění.

V posledním roce se však, pravděpodobně i s přispěním této práce, něco změnilo. Ne nějak drasticky, ale postupně jsem si začala všimnout, že se čím dál častěji ošiji, když mě někdo osloví jako ženu³⁵. Aby to nevyznělo špatně, není to o tom, že by mi takové oslovení vyloženě vadilo, jen si mnohem více uvědomuji, že to nejsem já, že to není má identita.

Podvědomě tuším, že mé dobrodružství s objevováním vlastního genderu není úplně u konce. Možná nikdy úplně nebude. Ve své práci však ukazuji, že gender je fluidní a může nabrat nejrůznějších podob, tudíž takovou možnost nevyklučuji a vlastně mi ani nevadí.

„*She or they?*“ zní první část názvu této práce. Když nad tím tak uvažuji, možná by tam mělo stát „*She and they.*“ Alespoň co se týče mě.

³³ Před pár lety, když jsem sledovala jeden livestream, ve kterém hráčka automaticky zvolila ženskou postavu, protože se s ní, dle jejího komentáře, ztotožňuje, mi to celé došlo.

³⁴ Jen tak mimochodem, na tomto jsme se shodli třeba s Nicolou, který má úplně stejnou zkušenost.

³⁵ Ne vždy, ale častěji než, řekněme, před dvěma nebo třemi lety.

Závěr

Genderu je nejen v antropologii a sociologické v rámci nejrůznějších témat věnováno poměrně hodně prostoru. Naproti tomu je téma non-binary genderu nové a zatím mu nebylo věnováno tolik pozornosti. Stejně tak nebylo věnováno mnoho pozornosti sociální síti Tumblr. Já jsem se pro toto téma rozhodla na základě své vlastní zkušenosti, jak uživatelé Tumblr, tak osoby identifikující se s non-binary genderem. Rozhodnutí to, především z počátku, nebylo vůbec jednoduché a dlouho jsem přemýšlela, jestli a jakým způsobem jej pojmut. Nakonec jsem zvolila výzkumnou otázku zaměřující se na to, jakým způsobem uživatelé Tumblr utvářejí a vyjadřují svou nebinární genderovou identitu, přičemž v průběhu výzkumu se tato otázka částečně přesunula na genderovou identitu celkově.

Pojetí identity, ke kterému se v práci přikláním, je založeno na vzájemném vztahu dvou složek: sebepojetí a vymezení se vůči druhému, neboli alteritě. Non-binary jedinec si do jisté míry vytváří svůj vlastní gender, ale zároveň je ovlivňován i tím, jak je gender vnímán okolím. V rámci vlastního pojetí genderu informanti nejčastěji zmiňovali, že cítí, že se odlišují od toho, jaký gender jim připisuje společnost, respektive, z větší či menší míry se necítí být ani mužem, ani ženou. Někteří z informantů si odlišnost začali uvědomovat již v dětství. Oním druhým, vůči kterému se vymezují, v případě non-binary lidí nemusí nutně být společnost, ale mohou jím být i oni sami. Jedno já je zastoupeno jejich vlastním pojetím genderu (tedy to, jak svůj gender vnímají), zatímco tím druhým může být gender, který jim připisuje společnost.

S vnímáním vlastního genderu souvisí i tělo, skrze které je člověku často přiřazován gender a skrze které člověk může svůj gender prezentovat. Non-binary lidé přistupují ke svému tělu různými způsoby. U mých informantů to byly například snaha distancovat se od jim připisovaného genderu, být vnímán jako gender, který je jim bližší anebo svým vzhledem nevyjadřovat žádný gender. Co se týče pohledu na vlastní tělo, řada z informantů se potýká

z tzv. dysforií, kdy mnozí z nich nejsou spokojeni se svým tělem, cítí, že nejsou ve správném těle. Taková nelibost však nesouvisí například s váhou, ale s tím, jak společnost považuje určité atributy buď za typické pro ženy, nebo pro muže. Součástí této kapitoly bylo i oblečení a normy, které se k oblékání vztahují.

Třetím tématem byl jazyk, neboť člověk skrze jazyk často vyjadřuje svůj gender (či je nucen ho vyjádřit, v případě těch, jazyků, které jsou o něco více genderované). Zaměřila jsem se především na indexikální výrazy, které non-binary lidé využívají, přičemž k těm nejvýraznějším patří zájmena. Zájmena jsou často pro non-binary lidi důležitá. Mnozí z nich volí v angličtině (ve které je to možné), neutrální zájmena, skrze která nejsou nuceni přiklonit se k jednomu z binárních genderů. Mí informanti pocházeli z různých zemí a pro mnoho z nich není možné v mateřském jazyce používat neutrální zájmena.

Druhou část kapitoly jsem věnovala užívání příznakových a bezpříznakových slov vztahujících se k genderu. Non-binary lidé ve vztahu ke své osobě preferují užívání slov, která nepříznakují gender, tedy, raději o sobě řeknou, že jsou osobou, než mužem, nebo ženou.

Vliv společnosti na gender non-binary lidí prolínal i předešlými kapitolami, ale zaměřila jsem se na jeho vliv trochu více. Jedním z vlivů je to, jakým způsobem společnost vnímá gender a normy, které mu přiřazuje. Non-binary lidé většinou nezapadají do očekávání, které ve vztahu k genderu jim připsanému, jejich okolí má. Někteří z informantů popisovali, že již od dětství cítili, jakoby „odváděli špatnou práci“ v bytí například dívkou.

Non-binary lidé často vnímají, že nejsou součástí kolektivního my žen, ani mužů, neztotožňují se ani s jednou z binárních kategorií. I přes jejich snahy prezentovat se genderově neutrálně, či s genderem, který je jim bližší, jsou většinou společností stejně rozpoznávání podle genderu, který jim společnost přisuzuje na základě biologického pohlaví.

Zaměřila jsem se i na to, jakými způsoby využívají své Tumblr blogy, jakými způsoby přispívají k utváření genderové identity. Tumblr byl pro mnoho mých informantů místem, kde se poprvé setkali s non-binary gendery a sloužil pro ně jako zdroj informací. Kromě toho je Tumblr také relativně bezpečným místem, kde mohou sdílet své zkušenosti s ostatními, vytvářet pozitivní příspěvky a vzájemně si pomáhat.

V poslední kapitole se opět vracím k počáteční teoretické části, v níž představuji nejrůznější přístupy k pojmání genderu. Na gender je v současnosti nahlíženo jako na sociální konstrukt, který je utvářen v rámci interakcí. Především však zmiňuji performativitu od Judith Butler, „dělání genderu“ autorů Westa a Zimmermana, ale i sociolingvistický přístup, zaměřující se na indexikalitu od autorek Bucholtz a Hall. Pokládám zde otázku, jakým způsobem jsou takové přístupy aplikovatelné na non-binary gendery. Samozřejmě, to, že každý člověk performuje svůj gender, že se jedná o sociální konstrukt, o tom není nejmenší pochyb. Vždyť sami non-binary lidé konstruují svůj vlastní gender, jehož pojetí je velmi odlišné od toho, jak jej vnímá společnost. Na druhou stranu si trůfám říci, že non-binary gendery jsou v jednom velmi specifické, a to sice, že je u nich potřeba brát na zřetel kontext dané konverzace, protože kontext mnohdy ovlivňuje gender non-binary lidí v dané interakci, ještě předtím, než k ní dojde.

Gender také pojmám ve vztahu k Samkově deiktické perspektivě, kde ukazují vliv časové a prostorové osy deixe na osobní osu, ať již v komunikaci tváří v tvář, ale také v komunikaci v online prostředí Tumblr. Specifičnost prostoru Tumblr dovoluje non-binary lidem odpoutat se od vizuálních znaků komunikace tváří v tvář. Non-binary lidé zde tak mohou utvářet a prezentovat svůj vlastní gender.

Bibliografie

- Beemyn, G. Rankin, S. 2012. Beyond the Binary - The Lives of Gender-Nonconforming Youth. *About Campus*, 17,4, pp. 2 – 10.
- Beller, M., Leerssen, J. 2007. Identity/ Alterity/ Hybridity. *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters*. Amsterdam: Rodopi.
- Besnier, N. 2002. Crossing Genders, Mixing languages. *American Ethnologist*, 29,3, pp. 534 – 566.
- boyd, d. 2011. Social Network Sites as Networked Publics. In: *A Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites*, ed. Z. Papacharissi, 39 – 58. London, New York: Routledge.
- Bucholtz, M. Hall, K. 2004. Language and identity. In: *A Companion to Linguistic Anthropology*, ed. A. Duranti, pp. 369 – 394. Oxford: Blackwell Publishing.
- Bucholtz, M. Hall, K. 2005. Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies*, 7,4:5, pp. 585–614. SAGE Publications.
- Butler, J. 1988. Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory, *Theatre Journal*, 40,4, pp. 519 – 531.
- Butler, J. 1990. *Gender trouble*. New York, London: Routledge.
- Butler, J. 1993. *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of Sex*. London, New York: Routledge.
- Butler, J. 2004. *Undoing Gender*. London, New York: Routledge.
- Clough, P. T. 2003. Judith Butler. In: *The Blackwell Companion to Major Contemporary Social Theorists*, ed. G. Ritzer, pp. 333 – 325. Oxford: Blackwell Publishing.
- Coates, J. 2007. Gender. In: *The Routledge Companion to Sociolinguistics*, eds. C. Llamas, L. Mullany, P. Stockwell, pp. 62 – 68. New York: Routledge.

- Corwin, A. I. 2017. Emerging genders: semiotic agency and the performance of gender among genderqueer individuals. *Gender and Language*, 11, 2, pp. 255 – 277.
- Dame, A. 2016. Making a name for yourself - tagging as transgender ontological practice on Tumblr. *Critical Studies in Media Communication*, 33,1, pp. 23 – 37.
- Eckert, P. McConnell-ginet, S. 2003. *Language and Gender*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Evans, M. 2009. Feminist Theory. In: *The new blackwell companion to social theory*, ed. B. S. Turner, pp. 235 – 250. Oxford: Blackwell publishing. Available at: <https://is.muni.cz/el/1423/podzim2009/SOC757/um/Turner_New_Blackwell_Companion_to_Social_Theory.pdf> [28. 11. 2016]
- Filipová, K. 2016. *Já, avatar: identitární dynamika ve věku virtuálních komunit* (bakalářská práce). Univerzita Pardubice – Filozofická fakulta.
- Foley, W. A. 1997. Language and Social Position. In: *Anthropological Linguistics: An Introduction*, pp. 307 – 343. Oxford: Blackwell Publishing.
- Gratton, Ch. 2016. *Resisting the Gender Binary, New Ways of Analyzing Variation* 22:2, pp. 51 – 60. Available at: <<https://repository.upenn.edu/pwpl/vol22/iss2/7/>> [18. 6. 2018]
- Johnson, J. L. Repta R. 2002. Sex and Gender - Beyond the binaries. In: *Designing and Conducting Gender, Sex, & Health Research*, eds. John L. Oliffe, Lorraine Greaves, pp. 17 37. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Kirtley, M. J. 2015. *Language Identity and Non-Binary Gender* (dissertation). University of Hawai'i.
- Hall, K. 2013. "It's a hijra!" Queer linguistics revisited. *Discourse and Society*, 24,5, 634 – 642.
- Mardell, A. 2017. *The Gay BCs of LGBT*. Mango Publishing Group.

- McElhinny, B. 2003. Theorizing Gender in Sociolinguistics and Linguistic Anthropology. In: *The Handbook of Language and Gender*, eds. J. Holmes, M. Meyerhoff, pp. 21 – 42. Oxford: Blackwell Publishing.
- Mead, G. H. 1934. *Mind, Self, and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Miltersen, E. H. 2016. Nounself pronouns: 3rd person personal pronouns as identity expression. *Journal of Language Works*, 1;1, pp. 37 – 62.
- Možný, I. 2011. *Rodina a společnost*. Praha: SLON.
- Oakley, A. 2016. Disturbing Hegemonic Discourse. *Social Media + Society*, pp. 1 – 12.
- Ochs, E. 1992. Indexing Gender. In: *Language as an Interactive Phenomenon*, eds. A. Duranti, Ch. Goodwin. Cambridge University Press.
- Samek, T. 2016. *Tahle země je naše: Český a německý veřejný prostor v deiktické perspektivě*. Pardubice: Univerzita Pardubice.
- Shull, D. 2015. *Communicative Acts of Identity: Non-binary Individuals, Identity and the Internet*. California State University, East Bay.
- Schalk, S. 2011. Self, other and other-self. *Journal of Comparative Research on Anthropology and Sociology*, 2,1, pp. 197 – 210.
- Schroeder, I. F. 2014. Queering Gender Identity Formation. *Advocates' Forum 2014*.
- Talbot, M. 2003. Gender Stereotypes: Reproduction and Challenge. *The Handbook of Language and Gender*, eds. J. Holmes, M. Meyerhoff, pp. 468 – 486. Oxford: Blackwell Publishing.
- UC Berkeley Gender Equity Resource Center. 2013. *Definition of Terms*. Available at : <https://campusclimate.berkeley.edu/students/ejce/geneq/resources/lgbtq-resources/definition-terms> [18. 6. 2018].

Waugh, L. 1982. Marked and unmarked: A choice between unequals in semiotic structure. *Semiotica* 38: 299 – 318.

West, C. Zimmerman, D. H. 1987. Doing Gender. *Gender and Society*, 1,2, pp. 125-151.

Williams, C. 2014. Gender Performance: The TransAdvocate interviews Judith Butler. *Transadvocate*. Available at: http://transadvocate.com/gender-performance-the-transadvocate-interviews-judith-butler_n_13652.htm [18. 6. 2018]

Zimman, L. 2011. The discursive construction of sex: Remaking and reclaiming the gendered body in talk about genitals among trans men. In: *Queer Excursions: Retheorizing Binaries in Language, Gender, and Sexuality*, eds. Lal Zimman, Jenny Davis & Joshua Raclaw, pp. 1 – 24. Under review at Oxford University Press.